BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ANKARA'NIN İNŞASINDA MODERN BİR YEME-İÇME MEKANI: 1932 – 1953 BABA KARPİÇ ŞEHİR LOKANTASI

HAZIRLAYAN

Nuriye Ceren ACAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Umut ŞUMNU

ANKARA-2022

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

Tarih: 28 / 10 / 2022

Öğrencinin Adı, Soyadı	: Nuriye Ceren ACAR
Öğrencinin Numarası	: 21910169
Anabilim Dalı	: İç Mimarlik ve Çevre Tasarımı
Programı	: İç Mimarlik ve Çevre Tasarımı Tezli Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı	: Doç. Dr. Umut ŞUMNU
Tez Başlığı	: Ankara'nın İnşasında Modern Bir Yeme-İçme Mekanı: 1932 – 1953 Baba Karpiç Şehir Lokantası

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 60 sayfalık kısmına ilişkin, 28 / 10 / 2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9(dokuz)'dur. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç

2. Alıntılar hariç

3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

"Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını" inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 28 / 10 / 2022

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Doç. Dr. Umut ŞUMNU

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının yürütülmesinde bilgi birikimi ve yol göstericiliğiyle beni destekleyen, beraber çalışmaktan ve öğrencisi olmaktan gurur duyduğum değerli danışman hocam Doç. Dr. Umut Şumnu'ya, bilgi birikimleri, değerli görüş ve önerileriyle çalışmama farklı bakış açıları getirerek katkılar sağlayan saygıdeğer jüri üyesi hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Güliz Taşdemir ve Öğr. Gör. Selim Sertel Öztürk'e, yalnızca akademik olarak değil her konuda öğrettikleri ve desteği ile beni cesaretlendiren Doç. Dr. Öğr. Üyesi Betül Bilge Özdamar hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca, çalışma hayatımın başlangıcından bugüne kadar beni yalnızca mesleki olarak değil, hayata bakış açımı ve kendimi bulmamı sağlayan desteğiyle, öğrettiği her şey için Mimar Şerife Meriç'e sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak, aldığım her kararda beni destekleyen, attığım her adımda her zaman yanımda olan ve moral veren aileme sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

Nuriye Ceren ACAR

ANKARA'NIN İNŞASINDA MODERN BİR YEME-İÇME MEKANI: 1932 – 1953 BABA KARPİÇ ŞEHİR LOKANTASI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

2022

Ankara'nın İnşasında Modern Bir Yeme-İçme Mekanı: 1923 – 1953 Baba Karpiç Şehir Lokantası adlı bu tez çalışmasında, Karpiç Lokantası hem modern bir iç mekan olarak hem de yaratılmaya çalışılan modern kent ve modern kentlinin okunabildiği simgesel bir mekan olarak ele alınmıştır. Modernleşme süreciyle birlikte Ankara'nın yapısal değişimi ve yaratılmaya başlanan modern çevre ve modern görünümlü yapıların iç mekana yansıması olarak Karpiç Lokantası, bir modern iç mekan olarak ele alınmıştır. Aynı zamanda yaratılmaya başlanan modern bireyin yansıması da Karpiç Lokantası üzerinden aktarılmıştır.

Öncelikle Ankara'nın başkent ilan edilmesi ve Cumhuriyet'in kurulması ile modern bir başkent yaratma sürecinde kentin merkezi olan Taşhan ve çevresinin sosyal yaşam pratikleri ve görünümü aktarılmıştır. Daha sonra kentin imarı çalışmaları ile çizilen kent planlarından Lörcher Planı'nın etkileri, kentin hızla büyümeye devam etmesi ve Lörcher Planının yetersiz kalmasıyla Jansen Planı'nın uygulamaları ve öngörüleri ile başkent Ankara'da sosyalleşme alanların oluşumu aktarılmıştır. Bir yandan yapısal değişimler devam ederken bir yandan da yaratılmaya başlanan sosyalleşme mekanlarıyla birlikte toplumun modern yaşam biçimlenişinin yansıması, sosyalleşme mekanlarından yeme-içme mekanları üzerinden değerlendirilmiştir. Yeme içme mekanları içerisinde davranış biçimlenişi, Batılı tarzda hizmet anlayışı ve modern iç mekan tasarımıyla Ankara'da modern restoranın öncüsü olarak Karpiç Lokantası ön plana çıkmaktadır

Bu tez çalışması ile modernleşme süreciyle birlikte Ankara'daki yapısal ve toplumsal değişimleri Karpiç Lokantası üzerinden okuyarak modern sosyal iç mekanın, modern yaşam pratiğine etkisini aktarmak amaçlanmıştır.

Çalışma sonunda görülmüştür ki, modern bir sosyalleşme mekanı olan Karpiç Lokantası, var olduğu dönem boyunca hem modern sosyal yaşam pratiklerinin toplumsal yönden sergilendiği simgesel bir mekan hem de toplumun yaşam biçimin gözlemlendiği dönemine ayna tutan mekandır. Karpiç Lokantası yalnızca modern toplum ve modern davranış biçimlenişiyle değil modern iç mekan tasarımıyla da modern bir lokantadır.

Anahtar Kelimeler: Baba Karpiç, Karpiç Lokantası, Ankara'nın İnşası, Modern Bireyin İnşası

ABSTRACT

Nuriye Ceren ACAR

A MODERN FOOD AND BEVERAGE PLACE IN THE CONSTRUCTION OF ANKARA: 1932 – 1953 BABA KARPIC CITY RESTAURANT

BAŞKENT UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
MASTER PROGRAM

2022

A Modern Eating and Drinking Place in the Construction of Ankara: 1923 – 1953 In this thesis study, Baba Karpiç Şehir Lokantası, Karpiç Lokantası is handled both as a modern interior space and as a symbolic place where the modern city and modern citizens can be read. Karpiç Lokantası is considered as a modern interior as a reflection of Ankara's structural change with the modernization process and the modern environment and modern-looking structures that have begun to be created. At the same time, the reflection of the modern individual, which was started to be created, was conveyed through Karpiç Restaurant

First of all, the social life practices and appearance of Taşhan and its surroundings, which is the center of the city, in the process of creating a modern capital with the declaration of Ankara as the capital and the establishment of the Republic are conveyed. Then, the effects of the Lörcher Plan, one of the city plans drawn by the city's development studies, the rapid growth of the city and the inadequacy of the Lörcher Plan, the applications and predictions of the Jansen Plan, and the formation of socializing areas in the capital Ankara were conveyed. While the structural changes continue on the one hand, the reflection of the modern life-forming of the society together with the socialization spaces that have begun to be created on the other hand, has been evaluated through the eating and drinking spaces, one of the socialization spaces. Karpiç Lokantası stands out as the pioneer of the modern restaurant in Ankara with its behavior pattern in eating and drinking places, its Western-style service concept and modern interior design.

With this thesis, it is aimed to convey the effect of modern social interior on modern life practice by reading the structural and social changes in Ankara with the modernization process through Karpic Restaurant.

At the end of the study, it was seen that Karpiç Restaurant, which is a modern socializing place, is both a symbolic place where modern social life practices are exhibited socially, and a place that mirrors the period in which the life style of the society is observed. Karpiç Lokantası is a modern restaurant not only with its modern society and modern behavior, but also with its modern interior design.

Keywords: Baba Karpic, Karpic Restaurant, Construction of Ankara, Construction of the Modern Individual

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEŞEKKÜR ..... **i**
ÖZET ..... **ii**
ABSTRACT ..... **iv**
İÇİNDEKİLER ..... **vi**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **vii**
1. GİRİŞ **1**
1.1. Tezin Amacı **1**
1.2. Tezin Yapısı **2**
1.3. Tezin Yöntemi **3**
2. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ ANKARA'DA MODERNLEŞME SÜRECİ **5**
2.1. Ankara'da Cumhuriyet Öncesi Dönem **5**
2.2. Ankara'nın Başkent Oluşu ve İmar Süreci **7**
2.3. İmar Süreciyle Birlikte Ankara **13**
3. ANKARA'DA MODERNLEŞME SÜRECİ KAPSAMINDA ŞEKİLLENENEN YENİ SOSYAL ALIŞKANLIKLAR **18**
3.1. Ankara'da Modernleşme Süreciyle Değişen Sosyal Hayat ve Eğlence Anlayışı **18**
3.2. Modern Ankara'nın Sosyalleşme Olanakları **19**
3.3. Modern Ankara'nın Sosyalleşme ve Yeme İçme Deneyimi **22**
4. KARPİÇ LOKANTASI **26**
4.1. Baba Karpiç **26**
4.2. Karpiç Lokantası **30**
4.3. Karpiç Lokantası İç Mekan İncelemesi **42**
5. SONUÇ **59**
KAYNAKLAR **61**

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1. 1924 Haritası üzerinde, Taşhan'ı, Taşhan Meydanı ve çevresini gösteren kolaj 5
Şekil 2.2. Taşhan Meydanı ve Solda Taşhan, 1925-26 6
Şekil 2.3. Ankara 1924 Haritası 8
Şekil 2.4. Lörcher Planı, 1925 9
Şekil 2.5. Jansen Planı, 1928 9
Şekil 2.6. Akşam Gazetesi Başkent'in imarı ile ilgili haber başlığı 11
Şekil 2.7. Cumhuriyet Gazetesi Başkent'in imarı ile ilgili haber başlığı 11
Şekil 2.8. La Turquie Kemaliste dergisinde, İnşa Halindeki Ankara' Albümünden Yeni başkenti temsil eden bir imaj 11
Şekil 2.9. 1930'larda Cumhuriyet Halk Partisi'nin propaganda posterlerindeki ''eskiye karşı yeni'' kurgusu 12
Şekil 2.10. Osmanlı Bankası Binası, 1926 14
Şekil 2.11. İş Bankası Binası, 1929 14
Şekil 2.12. Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu Sayıştay Binası 1924 15
Şekil 2.13. Mimar Ernst Egli Sayıştay Binası 1928-30 15
Şekil 2.14. Mimar Clemens Holzmeister, Yargıtay 15
Şekil 2.15. Mimar Clemens Holzmeister, İçişleri Bakanlığı Binası 1933-34 Binası 15
Şekil 2.16. Mimar Clemens Holzmeister, Bayındırlık Bakanlığı Binası 16
Şekil 2.17. Mimar Clemens Holzmeister, Bayındırlık Bakanlığı Binası (1933-1934) ön cephesine ait yakından görünüm 16
Şekil 2.18. Ernst Egli, Musiki Muallim Mektebi Binası, 1927-28 16
Şekil 2.19. Ernst Egli, Siyasal Bilgiler Fakültesi Binası, 1936 16
Şekil 2.20. Şevki Balmumcu, Sergi Evi, 1934 17
Şekil 2.21. Şekip Sabri Akalın, Gar Gazinosu, 1935-37 17
Şekil 2.22. Ankara'da kentin yeni yapılarını gösterir haberin görseli 17
Şekil 2.23. Ankara'da kentin yeni yapılarını gösterir haberin manşeti 17
Şekil 3.1. Sağlık Bakanlığı Fıskiyeli Havuz, 1926-27 19
Şekil 3.2. Yenişehir Fıskiyeli Havuz, 1930 19
Şekil 3.3. Maliye Vekaleti Havuzu, 1925 19

Sayfa

Şekil 3.4. Meclis Bahçesi Havuzu, 1933 20
Şekil 3.5. AOÇ Gazi Köşkü Önü Havuzu 20
Şekil 3.6. Güvenpark Havuzu, 1930 20
Şekil 3.7. Gençlik Parkı Havuzu, 1950 20
Şekil 3.8. Çubuk Barajı, 1937 21
Şekil 3.9. AOÇ Karadeniz Havuzu, 1936 21
Şekil 3.10. Marmara Köşk ve Havuzu, 1933 22
Şekil 4.1. Moscovite Lokantası'nın içmekanını gösteren resim 26
Şekil 4.2. Karpiç Baba'ya ait fotoğraf 28
Şekil 4.3. Resimli Hayat Mecmuası Karpiç Baba'ya ait fotoğraf 28
Şekil 4.4. Karpiç Baba'ya ait fotoğraf 28
Şekil 4.5. Taşhan'ın altında açılan Şehir Lokantası'nın açılış ilanını gösteren gazete ilanı 29
Şekil 4.6. Şehir Çarşısı içerisinde açılan Şehir Lokantası'nın açılış ilanını gösteren gazete ilanı 29
Şekil 4.7. Şehir Çarşısı içerisinde açılan Şehir Lokantası'nın açılış ilanını gösteren gazete ilanı 29
Şekil 4.8. Karpiç Lokantası müzikli eğlence gösterir ilan 30
Şekil 4.9. Karpiç Lokantası müzikli eğlence gösterir ilan 30
Şekil 4.10. Önder'in bahsettiği "üçgen ada"yı gösterir işaretler 31
Şekil 4.11. Şehir Bahçesi'nde dinlenme 31
Şekil 4.12. Tezin yazarı tarafından ''üçgen ada'yı gösterir şekilde üretilen "Şehir Çarşısı ve Karpiç Lokantasının Giriş Kapısında Sahibi Baba Karpiç", "Şehir Bahçesi ve Karpiç Lokantasının Bahçeye açılan kısmında yer alan açık alanı" ve "Ankara Palas ve bir düğün eğlencesi" fotoğraflarından oluşan kolaj çalışması, 2022 32
Şekil 4.13. Genişletilmiş Ulus Şehir Çarşısı'nın açılış ilanı, 1954 33
Şekil 4.14. Şehir Çarşısı girişi, 1933-1935 33
Şekil 4.15. Hakimiyeti Milliye Gazetesi'nde Karpiç Lokantası'nda verilen bir ziyafetin haberi 34
Şekil 4.16. Yunus Nadi'nin 2 Temmuz 1938'de Karpiç'in anı defterine yazdığı not 36
Şekil 4.17. Karpiç Lokantası'ndaki garsonlar 36
Şekil 4.18. Karpiç Lokantasına ait bir menü 37

Sayfa

Şekil 4.19. Karpiç Lokantası Yılbaşı Özel menüsü 38
Şekil 4.20. Karpiç Lokantası Yılbaşı Gecesi Davet İlanı 1936 yılı..... 38
Şekil 4.21. Karpiç Lokantası Yılbaşı Gecesi Davet İlanı 1939 yılı..... 38
Şekil 4.22. Karpiç Lokantası Yılbaşı Gecesi Davet İlanı 1937 yılı..... 38
Şekil 4.23. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1937 38
Şekil 4.24. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1937 38
Şekil 4.25. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1940 39
Şekil 4.26. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1939 39
Şekil 4.27. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1938 39
Şekil 4.28. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1938 39
Şekil 4.29. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1939 39
Şekil 4.30. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1938 39
Şekil 4.31. "Kızıl Madonna" Ilonka, Karpiç Lokantası'nda, 1941 40
Şekil 4.32. Carmen Pady'nin yer aldığı kartpostal, 1940..... 40
Şekil 4.33. Karpiç Lokantası'ndaki Yuvarlak Masa..... 41
Şekil 4.34. Karpiç Lokantası Bankalar Caddesi girişinin önünde Baba Karpiç..... 43
Şekil 4.35. Karpiç Lokantası Bankalar Caddesi girişinin önünde Baba Karpiç..... 44
Şekil 4.36. Karpiç Lokantası'nın Şehir Bahçesi'ne Bakan dış mekanı, ikinci fotoğraf; Karpiç Lokantası dış mekanı ve Baba Karpiç 44
Şekil 4.37. Karpiç Lokantası bar alanı 45
Şekil 4.38. Karpiç Lokantası büyük salon 46
Şekil 4.39. Karpiç Lokantası Büyük Salonu tarifleyen eskiz 48
Şekil 4.40. Karpiç Lokantası Büyük Salon 47
Şekil 4.41. Karpiç Lokantası Davet Salonu 48
Şekil 4.42. Karpiç Lokantası davet salonunu tarifleyen eskiz..... 49
Şekil 4.43. Karpiç Lokantası Pasta Salonu..... 50
Şekil 4.44. Our Modern Maidens, Cedric Gibbons 51
Şekil 4.45. The Wonder of Women (1929), Cedric Gibbons 51
Şekil 4.46. Our Dancing Daughters (1928), Cedric Gibbons..... 51
Şekil 4.47. A still from Jacques Feyder's 1929 film The Kiss, George Davis ve Greta Garbo. 51
Şekil 4.48. Daily News Building, Raymond Hood, 1930 52
Şekil 4.49. Donald Deskey, Table Lamp, 1927..... 53

Sayfa

Şekil 4.50. Satie firmasının 1932 yılında verdiği tam sayfa reklam afişi 53
Şekil 4.51. Paul Follot Tasarımı Sehpa, 1929 54
Şekil 4.52. Kem Weber Tasarımı Oturma Elemanı Arizona Biltmore Hotel, 1927 54
Şekil 4.53. Ilonka Karasz, Maun Masa, 1928 54
Şekil 4.54. Halı Tasarımı, Betty Joel, 1935-1937 55
Şekil 4.55. Walter Dorwin Tasarımı Kase, Lens Bowl, 1932-1934 55
Şekil 4.56. Baba Karpiç, Karpiç Lokantası Önünde 56
Şekil 4.57. Art Deco Streamline Modern'e Bir Örnek, 1937, O. Clements, Los Angeles 56
Şekil 4.58. Karpiç Lokantası Günlük Büyük Salonda Kullanılan Ahşap Oturma Elemanı 56
Şekil 4.59. Gayfere Evi, Londra, Oliver Hill 1931 56
Şekil 4.60. Karpiç Lokantası Günlük Büyük Salonda Kullanılan Yapısal Aydınlatma Elemanları 57
Şekil 4.61. Lopez Serrano Building, Ricardo Mira, 1929 57
Şekil 4.62. Karpiç Lokantası Günlük Büyük Salon Çizgisel Yüzey Tasarımı 57
Şekil 4.63. Ernest Cormier Evi, Montreal, 1931 57
Şekil 4.64. Karpiç Lokantası Günlük Büyük Salon Tavan Tasarımı 58
Şekil 4.65. Ernest Cormier Evi Tavan Tasarımı, Montreal, 1931 58
Şekil 4.66. Karpiç Lokantası Günlük Büyük Salon Aydınlatma Elemanı 58
Şekil 4.67. Jean Perzel Tasarımı Lambader, 1938 58

1. GİRİŞ

1.1. Tezin Amacı

Türkiye'de, Ankara'nın başkent ilan edilmesi ve Cumhuriyet'in ilanı ile devlet ve toplum yapısında köklü değişiklikler olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkent'i Ankara'nın, modern bir kent olmaktan uzak olması nedeniyle modern bir kent inşa etmek için kentin planlanması adımları atılmıştır. Bu adımlar yönetim sistemi başta olmak üzere modern birey idealini benimsemiş bir ulus devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ideolojisine uygun kent, kentli modern birey ve modern yaşam alışkanlıkları etrafında şekillenmiştir.

Toplumun birbiriyle etkileşim halinde olabilecekleri ve bir arada var olma duygusunu hissedebilecekleri alanlar daha çok sosyalleşmenin gerçekleştiği alanlardır. Ankara'da Cumhuriyet'in ilanı öncesi dönemde ev eksenli bir yaşam pratiği hakimdi. Bu durumda sosyalleşmenin ev ve çevresinde gerçekleştiği görülmektedir. Buna göre ilk olarak sosyalleşme alanları yaratmak gerekliliği ortaya çıkmıştır. Var olmaya başlayan sosyal alanların, değişen sosyal alışkanlıklar ve eğlence anlayışının da getirisiyle sayıları artmaya başlamıştır. Bu sosyalleşme ve eğlence mekanları arasında hem davranışsal hem mekânsal olarak modernleşme sürecinin çok yönlü bir şekilde izlenebildiği mekanlar, yeme- içme mekanlarıdır. Dönemin yeme-içme mekanlarının en önemlilerinden biri de uzun yıllar hizmet vermiş olmasına rağmen günümüzde var olmayan Karpiç Lokantası'dır.

Çalışmanın amacı, modernleşme süreciyle birlikte Ankara'daki yapısal ve toplumsal değişimleri Karpiç Lokantası üzerinden okuyarak modern sosyal iç mekanın, modern yaşam pratiğine etkisini aktarmaktır. Bu modern yaşam pratiği modern mekanın getirisi olarak mekan tarafından topluma sunulmuştur. Ayrıca Karpiç Lokantası, modern yaşam pratiğinin ve o dönem yapılan birçok reformun izlenebildiği bir yeme içme mekanı olarak döneme ayna tutmuştur.

Karpiç Lokantası hem davranış biçimlenişi hem de iç mekan tasarımıyla modern bir lokanta olmasına rağmen mimari disiplin içerisinde tam bir araştırmanın direkt konusu olarak ele alınmadığı görülmüştür.

Kendinden sonra Ankara'da modern yeme içme mekanlarının oluşumuna öncülük etmiş olan Karpiç Lokantası'nı, önce modernleşme süreci ile birlikte ele alarak, kentin modernleşme süreciyle yapısal değişimini ve Art Deco uzantılı Kübik tasarım yaklaşımının iç mekana yansıması üzerinden aktarmak daha sonra modernleşme sürecinin toplumsal yansımasını Karpiç Lokantası üzerinden okuyarak, modern kent- modern birey- modern iç mekan ekseninde incelemek bu araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Modern iç mekan kapsamında Karpiç Lokantası iç mekanlarına ait incelemede ise Karpiç Lokantasına ait iç mekanlar, Art Deco iç mekan tasarımlarından ve mobilyalarından örnekler bahsedildikten sonra bu tasarım yaklaşımıyla biçimsel yönden benzerlik ilişkisi kurularak sınırlandırılmıştır.

1.2. Tezin Yapısı

Bu tez giriş ve sonuç ve bölümleri hariç üç ana bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler sırasıyla ''Erken Cumhuriyet Dönemi Ankara'da Modernleşme Süreci'', ''Ankara'da Modernleşme Süreci Kapsamında Şekillenen Yeni Sosyal Alışkanlıklar'', ''Karpiç Lokantası/Şehir Lokantası'' şeklindedir.

''Erken Cumhuriyet Dönemi Ankara'da Modernleşme Süreci'' bölümünde Cumhuriyet'in ilanı öncesi Ankara'nın merkezi olarak görülen Taşhan Meydanındaki değişim, sosyal yaşam pratikleri üzerinden aktarılmıştır. Başkent ilan edildikten sonra Ankara'da ilk imar çalışmalarının başladığı yer olan bu bölgenin değişimi-gelişimi ve kentin yönetim merkezinin Yenişehir'e doğru büyümesiyle modern yapıların sayısının hızla artmasıyla kent görünümünün değişimi bu bölümün yapısını oluşturmaktadır. Bu bölümde kentin fiziki görünümünün değişimi aktarılmıştır.

''Ankara'da Modernleşme Süreci Kapsamında Şekillenen Yeni Sosyal Alışkanlıklar'' bölümünde yaratılmaya başlanan modern kent görünümü ve modern kent kurgusunun toplumsal yaşamdaki yansıması aktarılmıştır. İlk başta yaratılan kamusal alanlar toplumun sosyal hayat ve eğlence anlayışını etkilemiştir. Değişen sosyalleşme ve eğlence anlayışının etkisiyle var olmaya başlayan mekanlardan sosyalleşme mekanları ve toplumdaki sosyalleşme anlayışının değişimi bu bölümde ele alınmıştır.

‘’Karpiç Lokantası/Şehir Lokantası’’ bölümünde modernleşme süreciyle başlayan fiziki ve toplumsal değişimin yansıması Karpiç Lokantası üzerinden hem yapısal hem de modern yaşam pratiklerinden örnekler ile aktarılmıştır. Karpiç Lokantası bu değişimlerin birlikte okunabildiği ve kendi davranış biçimlenişini yaratan modern bir iç mekan ve modern bir yaşam pratiği olarak ele alınmıştır. Dönemin modern tasarım yaklaşımı Art Deco üslubu ile Karpiç Lokantası’nın iç mekanları ele alınmıştır.

1.3. Tezin Yöntemi

‘’Erken Cumhuriyet Dönemi Ankara’da Modernleşme Süreci’’ bölümünde Cumhuriyet’in ilanı öncesi Ankara’nın merkezi olarak görülen Taşhan Meydanı, başkent ilan edildikten sonra Ankara’da ilk imar çalışmalarının başladığı yer olan bu bölgede kamu yapılarının ve kamusal alanların oluşumu ve kent görünümünün yapısal olarak değişimi aktarılmıştır. Başkent Ankara’nın inşasına ışık tutulmuş, yoktan var edilen bu kentin modernleşme süreciyle önce fiziksel ve yapısal değişimi ortaya konmuştur. Modern mimari anlamında yapıların oluşmaya başlaması ve kentin değişimi görsel ve metinsel olarak aktarılmıştır. Bu bölümde Ankara’nın Başkent olmadan önceki dönemi, başkent olması ve modernleşme süreciyle gelen dönüşüm ve dönemin yapısal ve fiziksel değişimleri üzerine çalışmalar yapmış Tunçer (2001), Bayraktar (2013), Aktüre (1978), Cengizkan (2002) Akgün (1984), Tankut (1993) gibi araştırmacılarının kaynakları ve tanımları ile açıklanmıştır.

‘’Ankara’da Modernleşme Süreci Kapsamında Şekillenen Yeni Sosyal Alışkanlıklar’’ bölümünde yaratılmaya başlanan modern kent görünümü ve modern kent kurgusunun toplumsal yaşamdaki yansıması aktarılmıştır. Yaratılan kamusal alanlar toplumun sosyal hayat ve eğlence anlayışını etkilemiştir. Değişen sosyalleşme ve eğlence anlayışının etkisiyle var olmaya başlayan mekanlardan sosyalleşme mekanları bu bölümde ele alınmıştır. Tezin bu bölümünde, Ankara’da modernleşme süreciyle yeni sosyal alışkanlıklar ve eğlence anlayışının değişmesi Bayraktar (2016), Cantek (2003), Bozdoğan (2002) gibi araştırmacıların ortaya koydukları kuramlardan yararlanılarak ortaya koyulmuştur.

Modernleşme süreciyle ile başlayan değişimler ‘’Erken Cumhuriyet Dönemi Ankara’da Modernleşme Süreci’’ bölümünde fiziki ve mekânsal yönden ele alınırken, ‘’Ankara’da Modernleşme Süreci Kapsamında Şekillenen Yeni Sosyal Alışkanlıklar’’

bölümünde modernleşme sürecinin toplumsal yansıması toplumun sosyalleşme ve eğlence anlayışının değişimi üzerinden aktarılmıştır. Yaratılan sosyalleşme mekanları içerisinde modernleşme sürecinin getirdiği değişiminin net olarak görüldüğü yeme içme mekanlarından Karpiç Lokantası bir sonraki bölümde hem mekânsal hem de toplumsal bir inceleme olarak ele alınmıştır.

‘’Karpiç Lokantası/Şehir Lokantası’’ bölümünde, Baba Karpiç’in Ankara’ya gelme ve modern bir lokanta açmasıyla başlayan süreç ve sonrası aktarılmıştır. Karpiç Lokantası bu bölümde modern bir iç mekan olarak ele alınmış ve mekânsal davranış biçimlenişi üzerinden dönemin modern anlayışına ışık tutulmuştur. Dönemin modern Art Deco stili ele alınarak, Karpiç Lokantasının iç mekanı, kişisel arşiv ve anılar, mekana ait fotoğraflar üzerinden değerlendirilerek iç mekan incelemesi yapılmıştır. Baba Karpiç’in modern anlamda yalnızca bir lokanta değil yeni bir yaşam ve davranış biçimlenişinin de kapısını araladığı Şehir Lokantası, Güntekin (1953), Önder (2013), Cantek (2003), Günver (1999) gibi araştırmacıların çalışmalarından, notlarından ve anılarından fayda sağlanarak aktarılmıştır.

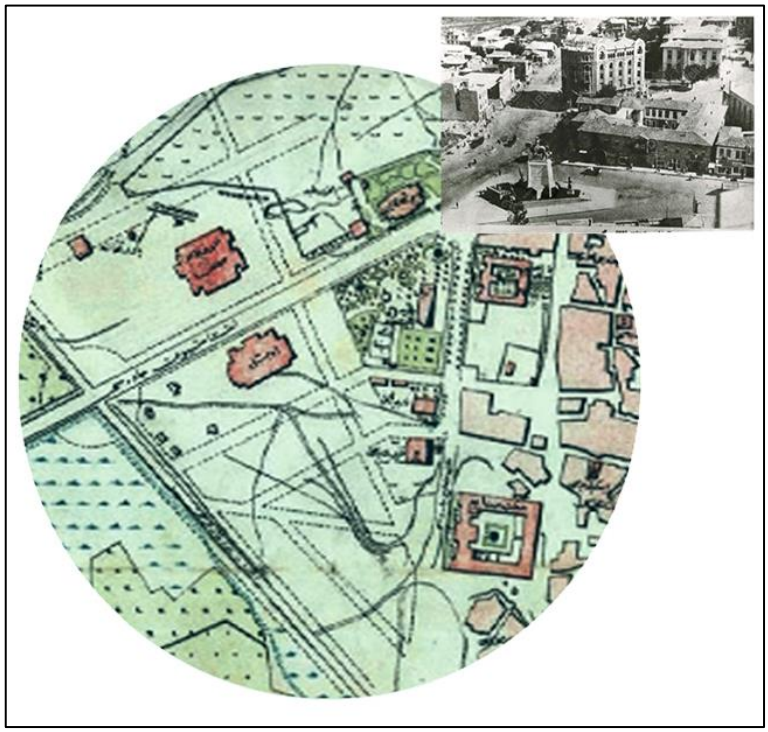
Tezin bu bölümünde ilk olarak dönemin sosyalleşme ve eğlence mekanları arasında modernite anlamında topluma ve kendinden sonrakilere bir yol gösterici olan Baba Karpiç’in yaşamı, lokantacılık geçmişi ve Ankara’ya gelerek modern lokanta kurma süreci ele alınmıştır. Sonrasında kurmuş olduğu modern lokanta olan Karpiç Lokantası/Şehir Lokantası modern yaşam pratiklerinin sergilendiği bir sosyal mekan olarak ele alınmıştır. Çalışmanın devamında modern sosyal bir mekan olarak tanıtılan Karpiç Lokantası’nın iç mekanı incelenmiştir. Kişisel arşivlerden ve özellikle bu konuda uzun yıllar çalışma yapmış olan koleksiyoner Turan Tanyer arşivinden görseller ile Karpiç Lokantasının iç mekanı ve işlevleri tanıtılmıştır. Ortaya koyulan görseller ile Karpiç Lokantasının dönemin Art Deco tasarım anlayışının etkisiyle oluştuğu görülmüştür.

Çalışmanın sonunda Art Deco tasarım örnekleri incelendikten sonra dönemin tasarım anlayışına ait unsurların, Karpiç Lokantası’nın iç mekanına ve iç mekan ögelerine nasıl yansıdığı karşılaştırma yöntemi yapılarak aktarılmıştır.

2. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ ANKARA'DA MODERNLEŞME SÜRECİ

2.1. Ankara'da Cumhuriyet Öncesi Dönem

Ankara'da Cumhuriyetin ilanı öncesi dönem olarak ele alınan bu bölümde, Ankara'nın başkent ilan edilmeden önceki dönemi ve kentin fiziksel görünümü hakkında bilgiler aktarılmıştır. Başkent olması ve Cumhuriyet'in ilanı ile yapısal, siyasal, hukuksal ve toplumsal birçok değişime uğramıştır. Cumhuriyet öncesi dönemde bir meydan olarak merkez görevi gören Taşhan Meydanı, Cumhuriyet'in ilanı ve Ankara'da imar çalışmalarının başlamasıyla birlikte değişime uğrayan ilk alanlardan biridir. (Şekil 2.1.)



Şekil 2.1. 1924 Haritası üzerinde, Taşhan'ı, Taşhan Meydanı ve çevresini gösteren kolaj. Tezin yazarı tarafından üretilmiştir. Taşhan Meydanını gösterir görsel 1931 yılına aittir (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1687)

Ankara, bu dönem öncesi sıradan bir Anadolu kenti gibi görünmektedir. Ancak Tunçer (2001:33), Ankara'nın ticaret yolları üzerinde bulunması ve bölgedeki sof üretiminin de etkisiyle diğer Anadolu kentlerinden daha gelişmiş olduğunu aktarır. Ankara'nın çevresindeki diğer Anadolu kentlerinden daha gelişmiş bir bölge olmasına, 1892 yılında demiryolunun Ankara'ya ulaşması ve ticaretin bu bölgede yoğunlaşması olanak sağlamıştır.

Daha sonra 1893 yılında Osmanlı Bankası'nın burada bir şube açmasıyla ticari olanakların daha da arttığı görülür. Kısa süre içerisinde artan mağaza ve alışveriş mekanı sayısı 7 yıl içerisinde 200'den fazladır (Aktüre, 1978:127). Bununla birlikte kent yapısı ve mekansallaşmada da yine demiryolunun etkili olduğu görülür. Kentin batısında yer alan istasyon ve güneye doğru uzanan hat, kentin batı ve güney boyunca şekillenmesini sağlamıştır. Karaoğlan-Balıkpazarı çarşıları batıya, Taşhan'ın bulunduğu bölgeye doğru yönelmiştir (Şenyapılı, 2004:18). Taşhan'ın konumu ve kentin merkezi oluşu bu alanın bir meydan işlevi görmesini sağlamıştır (Şekil 2.2.). Cumhuriyet öncesi dönemde Taşhan, Erkek Öğretmen Okulu, Valilik Binası ve Karaoğlan Çarşısı'nın yer aldığı bölge toplumun sosyalleşme mekanıdır. Bayraktar (2013:22), önemli bir merkez konumunda olan bu bölgenin "Taşhan Meydanı" olarak anıldığını söyler.



Şekil 2.2. Taşhan Meydanı ve Solda Taşhan, 1925-26 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:0767)

Karaoğlan Çarşısı birer katlı dükkanlardan oluşan bir çarşı olup konum olarak Taşhan'ın bulunduğu bölgeden Anafartalar'a çıkan yolun sağ tarafında yer almaktaydı. Altemur, Karaoğlan Çarşısı'nda yer alan dükkanları ve çarşının bulunduğu bölgeyi şu sözlerle aktarır:

"Bu dükkanların sonrasında ise iki katlı küçük bir otel bulunurdu. Sokağın karşısında Atatürk'ün de ziyarette bulunduğu Ankara'nın ilk muhallebi dükkanı bulunurdu. Sebat Oteli ve 19 Mayıs mağazaları daha yukarıda yer alıyordu. Bunların üstünde de meşhur bir köfteci ve berber dükkanı vardı." (Altemur, 1975:54).

Taşhan Meydanında yer alan, 1930'lu yılların en ünlü çarşısı ise Şehir (Belediye) Çarşısıydı.

"Bu çarşı Ankara Belediyesi'ne çalışan Viyanalı mimar Robert Qerley tarafından tasarlandı ve 1931-1932 yıllarında inşa edildi. Ünlü Karpiç lokantası, Hacı Bekir, Osman Nuri şekerciler, kitabevleri bu çarşıda bulunurdu. Bu çarşı da 1980 yılından sonra 100. Yıl Çarşısı yapılmak üzere yıkıldı." (Erdoğan ve Günel, 2007:171).

2.2. Ankara'nın Başkent Oluşu ve İmar Süreci

Akgün, Atatürk'ün *Le Temps* gazetesi yazarına vermiş olduğu röportajda;

"Siyasi başkentimiz Anadolu'nun ortasında kalacaktır. Batının ve Doğunun temsilcileri bizimle bu başkentte temas edeceklerdir. Bu başkentte her türlü diplomatik meseleler görüşülecektir. Bu başkentte memleketin iç ve dış politikası idare edilecektir. Bu başkentte milletin sinesinden doğan hükümet çalışacaktır". (Akgün, 1984:230).

Diyerek başkentin Ankara olacağını ima ettiğini aktarır Sonrasında Ankara, 13 Ekim 1923 tarihinde TBMM'nin 27 numaralı kararı ve "Devletin makkarı idaresi, Ankara şehridir." cümlesi ile yasal olarak başkent ilan edilmiştir (Goloğlu, 1971:302).

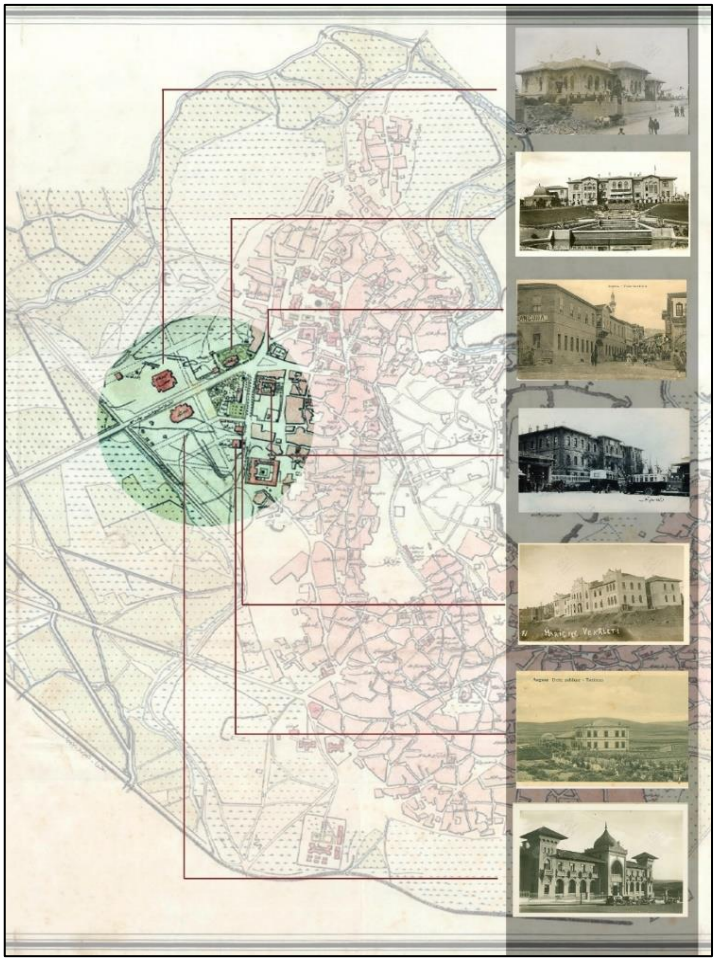
Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle yeni kurulan devletin başkenti olan Ankara'nın, yeni devletin ideolojisine uygun, gelişmiş ve modern bir kent olması düşüncesi ön plandadır. Modern bir başkent yaratılması düşüncesiyle Ankara'nın imarının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Tankut bu konuda 1924 yılında Ankara Şehremaneti'nin kurulmasıyla imar çalışmalarının Taşhan Meydanı etrafında şekillenmeye başladığını aktarır (Tankut, 1993:49).

Taşhan Meydanı'nın Cumhuriyet öncesi dönemde de kentin ticari merkezi konumunda yer alması, bu bölgenin kentin merkezi olarak görüldüğünü gösterir. Kentin imarı adımlarından ilki olan kent planı çizilmesiyle başlayan imar çalışmalarından 1924 Ankara İmar Planı'nda Ankara'nın kent merkezi olarak bu bölge ve çevresi görülmektedir.

Harita üzerinde hem Osmanlı Dönemi'nden hem Erken Cumhuriyet Dönemine ait yapılardan eğitim binaları ve kamusal binalar görülür. Özellikle Taşhan, 1.Meclis ve Darül Muallimin Mektebi arasında kalan bölgenin, kentin merkezi olduğu harita üzerinden okunabilmektedir. (Şekil 2.3.)

Harita üzerinde gösterilen kamu yapıları yukarıdan aşağı sırasıyla şu şekildedir:

- 1915 yılında İttihat Terrakki Binası olarak yapılan, 23 Nisan 1920'de açılan Büyük Millet Meclis Binası
- II. TBMM binası olan Halk Fırkası Mahfili (Mimar Vedat Tek-1925)
- Taşhan
- Maarif Vekâleti Binası olarak kullanılan Dar-ül Muallimin Binası
- Hariciye Vekaleti
- Kızıl Bey Mescidi ve Türbesi
- Ankara Palas (Mimar Kemalettin-1924)

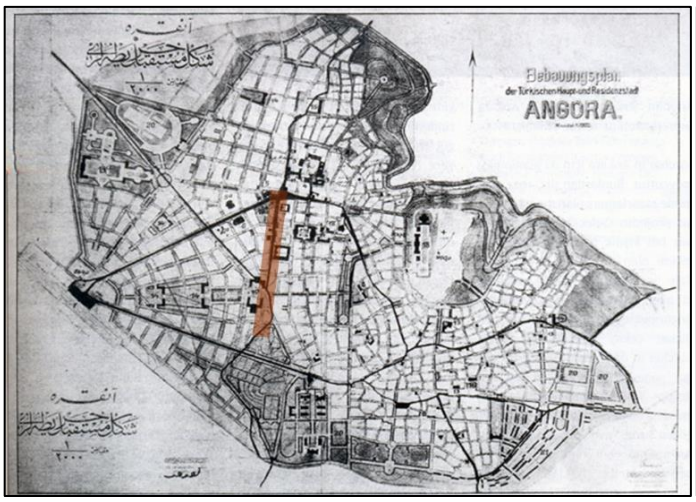


Şekil 2.3. Ankara 1924 Haritası. (*İşaretlemeler ve gösterim tezin yazarına aittir*.) (Günel & Kılcı, 2015; Ahmet Yüksel Arşivinden alıntıdır; VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1312)

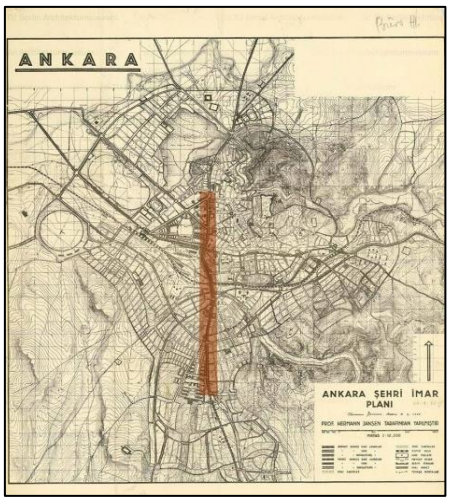
1924 Ankara Haritası, yapılaşma ve şehirleşme ile ilgili kararların alındığı, planlanan bir harita değil mevcut durumu ortaya koyan bir haritadır. Tankut (1988: 101)1924 Planı ile ilgili bu planın Ankara'nın yol ve yapı adalarının ortaya koyularak bilgi edinilmesini sağladığını aktarır.

Ankara'nın imarını ve yapılaşmasını belirleyen ilk plan, Lörcher Planı olarak adlandırılan Carl Christoph Lörcher tarafından hazırlanan kent planıdır. Bayraktar, Lörcher Planı'nda Taşhan Meydanı'nın Hakimiyeti Milliye adını alarak tören ve kutlamalarının yapılmaya başlandığı Cumhuriyet meydanı kimliğine bürünerek politik ve bürokratik bir kent merkezi haline geldiğini aktarır. (Bayraktar, 2013: 25) "Meydana yönelik ilk planlı müdahale 1926 yılında Zafer Anıtı'nın meydana yerleştirilmesi ile yaşanmıştır. Zafer Anıtı'nın meydana yerleştirilmesinden sonra Hakimiyet-i Milliye Meydanı, Ulus Meydanı adını almıştır". (Bayraktar, 2013: 24)

"Lörcher Planında 1924 yılında Eski Ankara olarak adlandırılan Kale ve Çevresi, 1925 yılında ise Yenişehir olarak adlandırılan Sıhhiye ve Çevresi'ni kapsayan 150 hektarlık alan planlanmıştır". (Cengizkan, 2002:159). Plan üzerinde ada kararlarının verildiği okunmaktadır ve Atatürk Bulvarı'nın Ulus Meydanı ile Yenişehir'i birbirine bağlayan bir aks olduğu görülmektedir (Şekil 2.4.).



Şekil 2.4. Lörcher Planı, 1925



Şekil 2.5. Jansen Planı, 1928

"Ankara'daki nüfus artışının Lörcher Planı'nda öngörülenden çok daha fazla olması sonucunda Lörcher Planı yetersiz kalmıştır ve yeni bir plana ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç üzerine kentin İmar Planı'nın hazırlanması için 1927 yılında uluslararası bir yarışma

düzenlenmiştir. 1928 yılında sonuçlanan yarışmayı, Ankara'nın 1929-1939 yılları arasındaki kentleşmesini yönlendirecek planıyla Hermann Jansen kazanmıştır". (Cengizkan, 2006). Jansen planı 1500 hektarlık alanda ortalama 120-240 kişi/hektar hesabıyla 300.000 kişi için bir yaşam alanını öngörmüştür. Ancak nüfusun göç sebebiyle hızla artmasının sonucu olarak 1980 yılında ulaşacağı tahmin edilen 300.000 nüfusa 1950 yılında gelindiğinde çoktan ulaşılmıştır (Cengizkan, 2002:159).

Jansen Planı kentin yeni yönetim merkezini Yenişehir'e taşırken, planda Ulus Meydanı'nında ticari yaşamın devam etmesini öngörmüştür (Madran, Ergut ve Özgönül, 2005). Jansen Planı'nda da Lörcher Planında olduğu gibi Eski Şehri, Yenişehir'e bağlayan Atatürk Bulvarı dikkat çekmektedir hatta Atatürk Bulvarı'nın kuzey- güney doğrultusunda genişlediği, kent parkları ve açık yeşil alanların planlandığı görülmektedir (Şekil 2.5.). Kayasü (2006:173-182), Gençlik Parkı, 19 Mayıs Spor Sitesi, Hipodrom gibi açık yeşil alan kullanım alanlarının planlamasının yanısıra geniş yeşil alanlar ile yapılı kullanım alanları arasında yeşil koridorlar oluşturularak kentte yeşil alanın sürekliliğinin sağlanmasının planlandığını aktarır.

Kentin ana aksı olarak tasarlanan Atatürk Bulvarı üzerindeki meydanlar, parklar ve çarşıların toplumun sosyalleşme alanları olarak kurgulandığı görülmektedir. Kurgulanan bu mekanlardan kent meydanlarını hat boyunca Kızılay Meydanı, Zafer Meydanı, Sıhhiye Meydanı, Ulus Meydanı şeklinde sıralayan Önder (2013:64), bu alanların hem 1924-25 Lörcher Planı'nda hem de 1932 Jansen Planı'nda toplumsallaşma ve etkileşim mekanları olarak kurgulandığını ifade eder.

Modernleşme ve kentin imarı adımlarıyla birlikte kentin görünümünün hızla değişimi, sayısı artan kamu yapıları ve sosyalleşme alanlarıyla kentin değişimi ve gelişimi dönemin gazete ve dergilerinde coşkulu bir biçimde ifade edilmiştir. Gazetelerde yer alan haber başlıklarında kentin değişimi, ''yabancıları bile hayrette bırakacak'', ''ecnebi gözile'', ''Avrupa merkezleriyle mukayese edilebilecek'' gibi cümleler ile vurgulanmıştır (Şekil 2.6.) (Şekil 2.7.)


29 Teşrinievvel 1933 AKŞAM Sahife 12
Cumhuriyetin merkezi Ankara 10 senede yabancıları bile hayrette bırakacak derecede büyüdü, güzelleşti

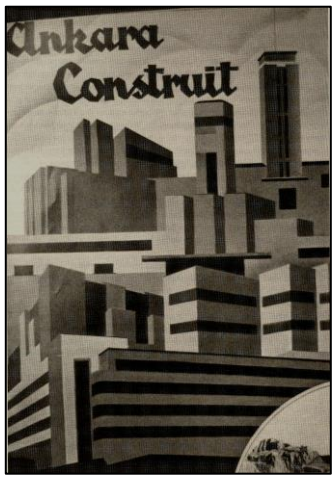
Şekil 2.6. Akşam Gazetesi Başkent'in imarı ile ilgili haber başlığı (Akşam Gazetesi, 29 Ekim 1933)


Ecnebi gözile eski ve yeni Ankara
Şehrin plâna göre inşası bittikten sonra
Ankara Avrupa merkezlerile mukayese edilebilecek bir hal alacaktır

Şekil 2.7. Cumhuriyet Gazetesi Başkent'in imarı ile ilgili haber başlığı (Cumhuriyet Gazetesi, 28 Ocak 1937)

Dönemin 1934 yılında yabancı dilde yayınlanmaya başlayan ve amacı Genç Türkiye Cumhuriyeti'ni dünyaya tanıtmak olan La Turquie Kemaliste - Kemalist Türkiye- dergisinin hemen her sayısında Ankara'nın nasıl inşa edildiğine dair bir fotoğraf albümü (Ankara Construit) yer almaktadır (Kalemli, 2021).

Başkent Ankara'nın inşasına dair fotoğraf ve illüstrasyonlar inşa edilen modern Ankara temsilleridir. Albümlerden birinde dönemin modern anlayışıyla inşa edilen kübik yapıların temsili bir illüstrasyonu görülmektedir (Şekil 2.8). Bu illüstrasyonlar yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyet'inin ve modern başkentin temsilleridir.



Şekil 2.8. La Turquie Kemaliste dergisinde, İnşa Halindeki Ankara' Albümünden Yeni başkenti temsil eden bir imaj (Nisan, 1935) (Bozdoğan, 2001:84).

Ankara'da modern bir Başkent yaratma sürecinde atılan adımlar, yenilikler ve sayısı gitgide artan modern yapılar görünürde kentin çehresini kısa sürede değiştirmiştir. Ancak toplumun bu hızlı değişime ayak uydurması, eski alışkanlıklarını ve yaşam stilini, davranış biçimlerini değiştirmesi kolay ve hızlı bir şekilde olmamıştır. Bu süreçte modern toplumun hem görünüş hem düşünce yapısı olarak çağdaş birey olması ideali Cumhuriyetin kurulmasının ardından pek çok alanda gerçekleştirilen devrimlerle Türk halkının modernleşmesi yolunda önemli adımlar atılmıştır. Başkentin imarında da bir modern kent

yaratma düşüncesine paralel olarak halkın da modernleşmesi, sosyalleşmesi öngörülmüş; ayrıca bir toplumsal kimlik, toplumsal bellek üretimi sağlamak için toplumu bir araya getiren mekân üretimlerine yani kamusal alanlara önem verilmiştir. Ankara'nın imarı bu anlamda hem modern kentin inşası hem modern bireyin inşasıdır. Modern bireyin inşası adımlarından hukuk alanında yapılan düzenlemelerin yanısıra toplumsal alanda yapılan inkılaplar da öne çıkmaktadır.

Kadınlara erkeklerle eşit haklar verilmesi (1926-1934), Şapka ve kıyafet devrimi (25 Kasım 1925), tekke zâviye ve türbelerin kapatılması (30 Kasım 1925), Soyadı kanunu (21 Haziran 1934), Lâkap ve unvanların kaldırılması (26 Kasım 1934), Uluslararası saat, takvim ve uzunluk ölçülerin kabulü (1925-1931), Öğretimin birleştirilmesi (3 Mart 1924), Yeni Türk harflerinin kabulü (1 Kasım 1928) gibi modern bir devlet ve toplum düzeni için atılmış olan adımlar bireylerin ticaret, eğitim ve sosyal yaşamını doğrudan etkilemiştir (Doğaner, 2002). (Şekil 2.9.)



Şekil 2.9. 1930'larda Cumhuriyet Halk Partisi'nin propaganda posterlerindeki ''eskiye karşı yeni'' kurgusu (Bozdoğan, 2002:77)

Atatürk'ün inkılaplar ilgili yaptığı açıklamalar, yapılan inkılapların hedefini net bir şekilde açıklamaktadır;

"Medeniyim diyen, Türkiye Cumhuriyeti halkı zihniyetiyle medeni olduğunu ispat ve izhar etmek mecburiyetindedir…Aile hayatiyle, yaşayış tarziyle medeni olduğunu göstermek mecburiyetindedir". (akt. İnalcık, 2004:101).

Dönemin fiziki yapısına bakıldığında, yapılan inkılapların sergileneceği, ulus bilincinin ve modern devlet ideolojisinin simgeleşeceği sosyalleşme alanları yaratılmaya başlanmıştır. Uygulamaya koyulan inkılapların toplumsal yaşam pratikleri açısından değişim yaratmaya başladığı görülmektedir. Ankara'nın imarı süreciyle yaratılmaya başlanan sosyal alanlar, kılık kıyafet düzenlemesiyle modern kıyafetli bireyler için birer sergi alanlarına dönüşmüştür. Kadın ve erkeğe verilen eşit hak ve özgürlükler, kadının toplum içerisine daha çok katılım göstermesini sağlamıştır. Kadın ve erkeğin bir arada bulunmaya başladığı alanlar olarak yine sosyal alanlar gösterilebilir. Bu sebeple modern birey ve toplum yaratılması idealiyle atılan adımların, somut olarak gözlemlenebildiği alanlar sosyalleşme alanlarıdır denilebilir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara adlı romanında sosyal hayat ve buna bağlı adabı muaşeret kurallarına uygunluğun, modernliğin en önemli şartlarından olduğu şu sözlerle vurgulanmıştır;

"Bu kış, Noel ve yılbaşı balolarına, Ankara'da, her seneden daha zevkli bir hazırlanış vardı… Bu sırada dans iskarpinlerinin fiyatı üç dört misline fırladı. Gerçi yeni çıkan *Adab-ı Muaşeret* kitabında maskaratsız olmak şartıyla bağlı rugan iskarpinlere mesağ vardı. Lâkin zarafetin en ileri şartlarını yerine getirmek asriliğin ihmal olunmaz bir şiarı telâkki olunuyordu". (Karaosmanoğlu, 1994:116).

2.3. İmar Süreciyle Birlikte Ankara

Cumhuriyetle birlikte Ankara ölçeğinde kurulmaya başlanan yeni kentte oluşturulan modern yaşam, modernite uygulamasının yaşama geçirilmesidir. İşte bu modern yaşamın önemli göstergelerinden biri de kamusal alanlardır. Modern başkentin inşası sürecinde, modern kenti oluşturacak en önemli etkenlerden birisinin de toplum olduğu söylenebilir.

Yapısal olarak ele alındığında kopuk ve birbirinden bağımsız olan bireyleri bir arada tutan veya bir arada var edebilecek mekanlar olarak kamusal alanların gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Cumhuriyet'i ve modern devlet anlayışını toplumun bilincine oturtmak ve başkenti Cumhuriyet ideolojisiyle yaratmak adına oluşturulmaya başlanan simgesel yapılar ilk başta dönemin kamu binalarıdır. Dönemin kamusal yapılarından bankalar ele alındığında İtalyan Mimar Giulio Mongeri tarafından 1926 yılında yaptırılan Osmanlı Bankası (Şekil 2.10.) ve 1929 yılında yaptırılan İş Bankası (Şekil 2.11.) binalarının cephe tasarımları, süsleme ve bina açıklıklarının Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın örnekleri olduğu görülür.



Şekil 2.10. Osmanlı Bankası Binası, 1926
(VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No: 1330)



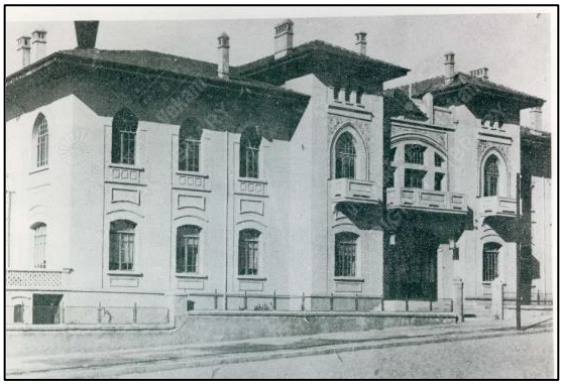
Şekil 2.11. İş Bankası Binası, 1929
(VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1058)

Bu dönemde Milli üslup anlayışıyla inşa edilen kamu yapılarında, özellikle dışarıdan bakıldığında cephe tasarımında Osmanlı Devleti'nin tarihsel simge ve mimarlık öğeleri (kubbe, kemer, portik, taçkapı vb.) süsleme motiflerinin kullanılması yeni ve modern bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ideolojisine ters düşmektedir. (Şekil 2.12.) Bu ikilik yeni bir arayışa kapı aralamıştır (Arslanoğlu, 2009:124).

Bayraktar modern bir devlet ve modern yaşam pratiğinin temsili olan simgesel yapıları şu şekilde yorumlar, "Ulus'tan başlayan, Atatürk Bulvarı adıyla Kızılay'a ve Çankaya'ya doğru ilerleyen güzergâh tam anlamıyla bir Cumhuriyet yoludur ve bu yol üzerinde yer alan yapılar Cumhuriyetin çeşitli alanlarda geçirdiği değişimleri yansıtmaktadır". (Bayraktar, 2013:21).

1924 yılında Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından yapılan Sayıştay Binası 1929 yılında yıktırılarak yerine Ernst Egli tarafından tasarlanan yeni Sayıştay Binası

yaptırılmıştır. (Şekil 2.13.) İşlevi aynı olan bu iki bina karşılaştırıldığında 1. Ulusal Mimarlık Akımı'na uygun tasarlanmış olan ilk yapı ve dönemin modern tasarım anlayışından Art Deco stilinin bir uzantısı olan Kübik yaklaşım ortaya koyulmuştur. Bu yaklaşımla cephelerde bezemelerden kaçınılmış, kübik kütlesel form ön plana çıkmıştır. Yapılarda çoğunluğu düz olan çatılar ve cephedeki kütlesel girinti-çıkıntılar dikkat çekmektedir.



Şekil 2.12. Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu Sayıştay Binası 1924 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1684)



Şekil 2.13. Mimar Ernst Egli Sayıştay Binası 1928-30 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1194)

Yenişehir bölgesine kayan yönetim binalarından Mimar Clemens Holzmeister'a ait kamu yapılarına bakıldığında dönemin modern anlayışına paralel olarak kütlesel form okunabilmektedir (Şekil 2.14) (Şekil 2.15) (Şekil 2.16). Bayındırlık Bakanlığı cephe tasarımına yakından bakıldığında devam eden çizgisellik dikkat çekmektedir (Şekil 2.17).



Şekil 2.14. Mimar Clemens Holzmeister, Yargıtay (1932) Ş (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi Envanter No:1672)



Şekil 2.15. Mimar Clemens Holzmeister, İçişleri Bakanlığı Binası 1933-34 Binası (1934) (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter no:1460)



Şekil 2.16. Mimar Clemens Holzmeister, Bayındırlık Bakanlığı Binası (1933-1934) (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Kütüphanesi Envanter No:1459)



Şekil 2.17. Mimar Clemens Holzmeister, Bayındırlık Bakanlığı Binası (1933-1934) ön cephesine ait yakından görünüm (VEKAM ve Arşivi, Envanter No:1458)

Mimar Ernst Egli'ye ait eğitim binalarından Musiki Muallim Mektebi (1927-28) ile Siyasal Bilgiler Fakültesi Binası (1936) yapısal form olarak dönemin modern kübik formlarındaki yapılardandır (Şekil 2.18) (Şekil 2.19).



Şekil 2.18. Ernst Egli, Musiki Muallim Mektebi Binası, 1927-28 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:ACF0047)



Şekil 2.19. Ernst Egli, Siyasal Bilgiler Fakültesi Binası, 1936 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:ACF0159)

Birer sosyalleşme mekanı niteliğinde olan yapılardan Sergi Evi (Şekil 2.20) ve Gar Gazinosu (Şekil 2.21) yapı biçimlenişi, doğrama açıklıkları ve yapısal formları ele alındığında uluslararası stilde modern görünümlü Art Deco uzantılı streamline moderne stiline benzerlikleriyle karşımıza çıkar.



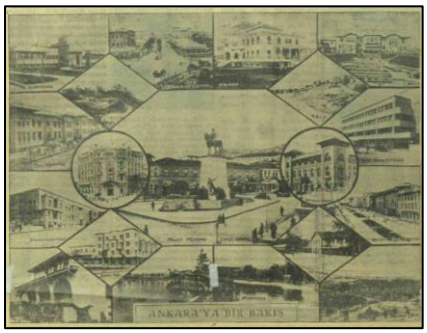
Şekil 2.20. Şevki Balmumcu, Sergi Evi, 1934 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:2075)



Şekil 2.21. Şekip Sabri Akalın, Gar Gazinosu, 1935-37 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1144)

Hızla büyüyen kentin görünümüne bakıldığında kamu yapıları ve konutların sayıca artması ve modern bir kent görünümüne kavuşmaya başladığı görülür. Sayısı artan kamu yapıları, alışveriş mekanları ile kentin Yenişehir'e doğru kayması ve 1935 yılından itibaren bu bölgeye taşınan bakanlık binaları ile Yenişehir ve çevresinde sosyal yaşam hareketlenmeye başlamıştır.

Akşam Gazetesi'nin 1933 tarihli, "Ankara'ya Bir Bakış" başlıklı yazıda Yenişehir'e ve Millet Meydanı'na ait görseller ile kamu yapıları, meydan ve parklar sergilenerek bu değişimin Cumhuriyet ile yalnızca 10 senede gerçekleştiği vurgusu yapılmıştır (Şekil 2.22Şekil 2.23).



Şekil 2.22. Ankara'da kentin yeni yapılarını gösterir haberin görseli (Akşam Gazetesi, 29 Ekim 1933)



Şekil 2.23. Ankara'da kentin yeni yapılarını gösterir haberin manşeti (Akşam Gazetesi, 29 Ekim 1933)

3. ANKARA'DA MODERNLEŞME SÜRECİ KAPSAMINDA ŞEKİLLENENEN YENİ SOSYAL ALIŞKANLIKLAR

3.1. Ankara'da Modernleşme Süreciyle Değişen Sosyal Hayat ve Eğlence Anlayışı

Yavuzer (1979:20) sosyalleşmeyi, bireyin yaşadığı kültürü ve dolaylı olarak bu kültürle ilişkili diğer kültürleri öğrenmesi olarak anlatmaktadır. Bir diğer anlamıyla sosyalleşme, kişinin yaşadığı çevrenin kural ve değerlerine uymayı öğrenmesi, bu değerler düzenini benimsemesi, sosyal ve kültürel olarak bu çevre ile var olmasıdır denilebilir.

Bireyin yaşadığı çevre ile etkileşimi ele alındığında, Ankara'da Cumhuriyet öncesi dönemde toplum içerisinde sosyal hayat ve eğlence anlayışının oluşmamasında, kentin fiziki yapısının da yetersiz olması bir sebep olarak gösterilebilir. Bu konuda Atatuğ'un, 20'li yılların başında Ankara'nın fiziki görünümü ve sosyal mekanları ile ilgili sözleri şu şekildedir:

"20'lerin başında Ankara' otuz bin nüfuslu harap bir kasabaydı. Evleri kerpiçten yapılmıştı. Daracık ve karanlık olan sokaklarından yazın tozdan, kışın çamurdan geçilmezdi. Sonraları açılan Anadolu Lokantası'ndan başka rahatça yemek yiyebilecek bir lokantası yoktu. At pazarında sokak köftecilerinde veya Koyun pazarında okka ile satılan dönercilerde karın doyurulurdu. Bir kahve içebilmek, birkaç arkadaşla dertleşebilmek için oturabilecek Karaoğlan'da karşı karşıya biri Merkez Kıraathanesi, diğeri Kuyulukahve olarak iki tane kahvesi vardı. Merkezin müşterilerini o zamanın aydınları ve milliciler, gazeteciler, Kuyulu'da ise çeteciler teşkil ederdi". (Atatuğ, 1963:27).

Ankara başkent olmadan önce sıradan bir Anadolu kentiyken başkent olmasının getirisi olarak her yönden değişime uğramıştır. Siyasi değişimlerden en dikkat çekeni ve toplumsal hayatı da büyük ölçüde etkileyen yabancı sefaretlerin buraya taşınmasıdır. Artan göçler, kamuda istihdam edilen çalışanlar ve yabancı diplomatlar için konaklama, yeme - içme, spor yapma, sosyalleşme alanları oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bayraktar bu konuda "Ankara'da kent, Cumhuriyet sonrası meydanlar, sokaklar, sanat ve kültür mekânları modern bir kent kurgusuna uygun olarak biçimlenmiş, kentte halkın birbiri ile temas edeceği açık alanlara önem verilmiştir". der (Bayraktar, 2016:69).

Toplum için bu park, bahçe ve meydanlar gibi açık alanlar birer sosyalleşme mekanı haline gelmiştir. Toplumun bir buluşma mekanı olarak meydanlarda bir araya geldiği ve meydandaki süs havuzları etrafını bir gezinti ve dinlence mekanı olarak kullandığı görülmektedir. Ancak havuzlar bu dönem yalnızca meydanlarda yer almamış, park ve bahçeler gibi toplumun sosyalleşme mekanlarında yer alarak eğlence, dinlence ve aktivite alanı oluşturmuştur. Su ile kurulan bu ilişki ve sosyalleşme anlayışı, modern yaşam tarzının bir temsili olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2. Modern Ankara'nın Sosyalleşme Olanakları

Ankara'nın başkent ilan edilmesiyle kentin değişimi, kentin inşa süreciyle fiziki olarak modern kent ve kent yaşamı yaratılması çalışmaları başlamıştır. İnsandan bağımsız düşünülemeyen mekanların getirisi olarak bu modern kent de toplumdan bağımsız düşünülmemiş, modern kentli bireyin inşası ideali ve bu idealin gerçekleşmesi yönünde adımlar atılmıştır

Sosyalleşme mekanları olarak açık alanlar, parklar ve bahçeler öncelikle karşımıza çıkmaktadır. Yenişehir ve çevresindeki kamusal yapılaşma ve açık sosyalleşme alanlarının oluşumu, burada gündelik yaşamını sürdüren toplum ve kamu görevlisi çalışan bireyler için dinlence ve gezinti yerleri olmuştur. Bu alanlardan Jansen Planı ile Atatürk Bulvarı üzerinde yaratılması planlanan meydanlar ele alınacak olursa bu mekanlar kamusal bir alan olarak bir toplanma yeri, buluşma mekanı ve dinlenme mekanı olmuşlardır. Yaratılan meydan ve havuzların yalnızca yanından geçilen bir kent öğesi olarak peyzaj düzeni ve heykelli fıskiyeli havuzları ile kente modern/Avrupai bir görünüm kazandırma amacına hizmet ettikleri de görülür. (Şekil 3.1) (Şekil 3.2) (Şekil 3.3)



Şekil 3.1. Sağlık Bakanlığı Fıskiyeli Havuz, 1926-27 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Arşivi, Envanter No:2092)



Şekil 3.2. Yenişehir Fıskiyeli Havuz, 1930 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1891)



Şekil 3.3. Maliye Vekaleti Havuzu, 1925, (VEKAM Kütüphanesi ve Envanter No:1584)

Cantek (2003:287), bahçe ve meydanlardaki havuzlar kadar havuzlarda bulunan heykellerin de dikkat çektiğini vurgular ve bu heykellerin batı medeniyetini sembolize eden figürler ile Avrupa şehirlerindeki gibi modern bir görünüm yarattığından bahseder. (Şekil 3.4) (Şekil 3.5) (Şekil 3.6)



Şekil 3.4. Meclis Bahçesi Havuzu, 1933 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Arşivi, Envanter No:1005)



Şekil 3.5. AOÇ Gazi Köşkü Önü Havuzu (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1135)



Şekil 3.6. Güvenpark Havuzu, 1930 (VEKAM Kütüphanesi ve Envanter No:1446)

Başkent Ankara'nın modern, Avrupai bir başkent görünümüne kavuşması için modern devlet- modern kent- modern kentli birey /toplum ilişkisini kuvvetlendirecek temsili mekanlar ve öğeler yaratılmıştır denilebilir. Memlük (2004) bu konuda, Atatürk'ün ''yeşil devrimi'' yaptığını belirterek, bu devrimin iki ana unsura dayandığını açıklar bu iki unsurdan ilkinin, toplumun sosyalleşmesini ve aydınlanmasını sağlayacak kültür parklar oluşturmak, ikincisinin ise gençliği aydınlık geleceğe hazırlayacak gençlik parkları yapmak olduğunu belirtir.

Dönemin havuz ve parkları ele alındığında dönemi anlatan fotoğraflarda su ile ilişkili mekanların toplumun yüzme, kürek çekme, yelken gibi aktiviteleri öğrenmeye başladığı alanlar olduğu dikkat çekmektedir. Bu parklardan biri de içerisinde yüzme havuzu, su sporları kulübü, gazinosu, açık hava tiyatrosu, çocuk oyun alanları gibi sosyalleşme ve eğlence aktivitelerinin yer aldığı 19 Mayıs 1943 yılında açılışı yapılan Gençlik Parkıdır (Şekil 3.7).



Şekil 3.7. Gençlik Parkı Havuzu, 1950 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1343)

Kentin su ihtiyacını karşılamak amacıyla inşa edilen Çubuk Barajı, şehrin su gereksinimine cevap vermiş daha sonrasında sosyalleşme mekanı olarak da kullanılmaya devam etmiştir (Şekil 3.8). Şenyapılı (2013:115), Çubuk Barajı'nı bu yönüyle Cumhuriyet'in öncü barajı olarak değerlendirir. Çubuk Barajı aynı zamanda Fransız Mimar Theo Leveau tarafından 1938 yılında inşası tamamlanan gazinosu ile de toplumun sosyalleşme ve eğlence mekanı olarak dikkat çekmiştir. Gazino, Çubuk Barajı'nı yalnızca dinlence ve gezinti alanından çıkararak sosyalleşme, eğlence ve yeme-içme mekanı olarak hafızada yer edinmesini sağlamıştır.



Şekil 3.8. Çubuk Barajı, 1937 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1590)

Sosyal hayatın şekillendiği su ile ilişkili yerler olan park ve bahçelerden, yapımına 1925 yılında başlanan Gazi Orman Çiftliği, iki büyük havuzu ve gazinosuyla birlikte Ankaralıların hizmetine sunulmuştur. İki büyük havuzdan biri Karadeniz Havuzu (Şekil 3.9), diğeri ise Marmara Havuzu 'dur (Şekil 3.10). Bu bahçeler ve havuzlar toplumun vakit geçirdiği sosyal alanlar olmuşlardır.



Şekil 3.9. AOÇ Karadeniz Havuzu, 1936 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:0168)



Şekil 3.10. Marmara Köşk ve Havuzu, 1933 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1648)

Önder (2013:94), modern kent ve toplum üretiminde kentsel eğlence ve dinlence mekanlarının, Erken Cumhuriyet Dönemi modernleşme projesinin önemli bir ayağı olduğunu söyler. Bu dönem eğlence- dinlence mekanlarının gerçekleşmesi hedeflenen toplumsal dönüşümün bir aracı olduğunu ve bu mekanların ‘’toplumsallaşmanın mekanları’’ olduğunu belirtir.

Ankara modern bir başkent olarak planlanırken, modern yaşam biçiminin de inşa edileceği bir proje olarak ele alınmıştır. Başkent’in inşasında yalnızca fiziksel değil toplumsal bir yaratım da söz konusudur. Toplumun modern yaşam pratiklerini sergileyeceği alanlar olarak sosyalleşme ve eğlence mekanları ön plana çıkmıştır.

Ankara’da Erken Cumhuriyet Döneminde ilk başta kamusal alanlar olarak açık alanlar öne çıksa da daha sonrasında açılan ve sayısı hızla artan tiyatrolar, sinemalar, pastaneler, gazinolar, barlar ve lokantalar gibi yarı açık, kapalı mekanlar da toplumun bir araya geldiği ve sosyalleştiği mekanlar olarak var olmaya başlamışlardır.

3.3. Modern Ankara’nın Sosyalleşme ve Yeme İçme Deneyimi

Kazmaz (1999:210) medeniyet tarihinde ev dışında yemek yerlerin aşhane, aşevi, aşçı dükkanı, ahçıhane olarak adlandırıldığına işaret eder. Selçuklular ve Osmanlılar zamanında şehir ve kasabalarda da yemek pişirilen ve satılan yerler olduğunu ancak bunların bağımsız yapılar olmadığını ve yol üzerindekilerin kervansarayların; şehir ve kasabadakilerin de hanların içinde olduğunu söyler. Ancak bu yerlerin bağımsız yapılara dönüşmesi ile lokantanın hayatımıza girdiğini söylemektedir.

“Elias, Uygarlık Süreci kitabında devletlerin oluşma süreci ile “medeni” davranışların yayınlık kazanmasının koşutluklar taşıdığını vurgulamaktadır. Elias, sofra adabı ile yeme-içme davranışlarındaki değişiklere önemli yer ayırırken buna temel gerekçe olarak yeme içmenin orta çağda insanlara sık sık bir araya gelmek ve sosyalleşmek için bir ortam yarattığından toplumsal yaşam içinde merkezi bir önem taşımasını gösterir. Üstelik sofra adabı ve onu çevreleyen toplumsal yapı birbirinden ayrı düşünülemez ve her zaman sofra adabının aldığı biçimlere karşılık gelen belli bir toplumsal yapı söz konusudur”. (Yenal, 1996:208).

“Uluslaşma sürecinde, halka yeniliklerin benimsetilmesinde görsellik önemlidir. Türkiye Cumhuriyeti’nde de ideolojik dönüşümün gündelik hayata yansıması semboller aracılığıyla olduğundan, mekan organizasyonuna titizlik gösterilmiştir. Siyasi iktidarın mekandaki varlığı ve ideolojik söylemi, şehir planlaması, mimari biçimler ve gündelik kullanıma sokulan tüketim malları ve yeni alışkanlıklarla ilan edilmiştir. Kamu binaları, heykeller, giyim-kuşam, adab-ı muaşeret, eğlence mekanları, beslenme ve barınma alışkanlıkları, kriteri Batı olan bir medeniyet anlayışına göre vatandaşı yetiştirmeye aracılık etmesi niyetiyle yaşama geçirilmiştir.” (Cantek, 2003:218).

“Bu dönemde Ankara var olan eğlence mekânları Kemalin Lokantası, Kuyulu Kahvehane ve Merkez Kıraathanesi idi. Bu üç mekânın dışında ise günlük hayat adına hiçbir mekan yoktu. Atatürk döneminde ise birbiri ardına açılan modern görünümlü mekânlarla Ankara her alanda olduğu gibi eğlence hayatında da muhteşem değişiklikler yaşayacaktı.” (Gültekin ve Onsekiz, 2005:138).

Ankara’da yeme-içme ihtiyacını karşılayan lokantalardan bir diğeri ise Asya Lokantasıdır. Asya Lokantası ile ilgili olarak Hakimiyet-i Milliye’de (1925, 14 Ocak) şu şekilde bir haber geçmektedir. “*Nefis yemekleri şayan-ı tavsiyedir. Muhterem müşterilerine bir suhlet olmak üzere karneler tabi edilmişdir. Tavsiye olunur*.”

Bu lokantalar milletvekillerini, devlet memurlarını ve yabancıları ağırlardı. Önemli yabancı konuklar için yemekli toplantılar burada yapılmıştır ancak bu lokantalar elbette ki ihtiyacı karşılamakta sıkıntı yaratıyor ve modern bir restoran açılmasını gerekli kılıyordu.

Bu dönemde halkın yeme içme ve sosyalleşme ihtiyacını karşılamak amacıyla pastaneler de açılmıştı. Bunların en bilindik olanları Ulus Meydanı'nda bulunan İstanbul Pastanesi diğeri ise Yenişehir'de bulunan Özen ve Kutlu Pastanesidir. Şenyapılı (2006), Ulus – Yenişehir aksı boyunca Atatürk Bulvarı üzerinde birçok mekan açıldığını ve bu mekanların şair ve yazarların ilgisini çektiğini ve sıklıkla gittiklerini aktarır.

Ankara'da bir diğer yeme içme mekanları olan gazinolar ise 1930'ların ortalarına kadar yaygın değildi. Halkın sıkça gittiği Çubuk Baraj Gazinosu, 1929-1937 yılları arasında yapımı süren Çubuk Barajı'nın güneybatı ucunda yer almaktaydı. Bu gazino binasının tasarımı Ocak 1937'ye tasarlandı. Tasarımı Theo Leveau üstlendi (Arslanoğlu, 2001:329).

Ondan önce ise eğlence ve yemek ihtiyacının karşılandığı modern anlamda ilk gazino 1935-1937 yıllarında açılan Gar Gazinosu'dur. Gazinonun açılmasındaki amaç, başkenti ziyarete gelenlere hijyen açısından uygun, hoş vakit geçirmelerini sağlayacak bir mekan oluşturmaktı. Gazino binası İstasyon Meydanı'na girişti sağda, kuzey-güney yönünde bulunmaktaydı. Gazinonun açılışından sonra Ulus gazetesinde gazinoyla ilgili şu habere rastlanmaktadır:

"*Ankara'yı en güzel görecek olan yer gazinonun terasıdır. Buradaki salon inanınız ki Ankara'da az yerde vardır. Bu geniş ve zarif salonu bir sahne tamamlıyor. Artık istasyon yalnız gidenleri ağırlamak ve gelenleri karşılamak yeri olmaktan çıkmaktadır. Bu güzel salon ve onu şekillendirecek, değerlendirecek güzel sahnesi Ankara Garı'nı şehrin toplantı ve zevk yerlerinden birisi yapacaktır*". (Ulus Gazetesi, 31 Mayıs 1938)

Ankara'da bürokratların ve Ankara'ya gelen seçkinlerin tercih ettiği yeme içme mekanlarından olan Ankara Palas gibi mekanlar asri lokanta ihtiyacını karşılıyordu ancak sayısı yetersiz olan bu modern yeme içme mekanları Ankara'da yeme içme alışkanlıklarını değiştirmeye yetmiyordu. Bu yüzden özellikle 1930'dan sonra yeme içme mekanlarının sayıca çoğaldığı bilinmektedir. Bu mekanlardan olan oteller, lokantaları ile birlikte yeme içme ihtiyacını karşılamıştır. Belvü Palas, Lozan Palas, Sebat Oteli, Aydın Oteli, Avrupa Oteli ve Meydan Palas şehrin başlıca konaklama ve yeme içme mekanlarıdır.

Erken Cumhuriyet Döneminde yeme içme mekanları eğlence hayatı modernleşmeye paralel olarak gelişme gösteriyordu. Ankara'da 1922 yılına kadar barlar klasik yapıdaydı.

Ülkede içkinin yasak olmasından dolayı sayı bakımından da oldukça azdı. Ancak Ankara'daki barların diğer yerlerdeki barlardan farkı vardı. Bu da barların yüksek tabaka barları, memur sınıfının barları ve esnaf sınıfının barları olarak üçe ayrılmasıydı. Buna rağmen barlar aslında küçük meyhane tarzındaydı. Bu mekanlardan barlar, Ferah Bar, Freskonun Barı, Tabarin, Elhamra Bar, Yeni Bar olarak sıralanabilir.

Modern anlamda açılan ilk bar ise Fresko Bar'dı. Barın üşterileri genellikle maddi durumu iyi olan Ankaralı erkeklerdi. Daha sonra bu bara rakip olarak Çankırı Caddesi'nde Elhamra Bar açıldı. Bu durum Ankara'da eğlence sektöründe rekabet ortamını doğurdu. Ankara'da otel ve bar kültürünü yerleştirmeye başlayan mekânlar çoğunluktaydı. Ancak bunların yanında Karpiç Lokatası hem lokanta hem de müzikli yeme içme kültürü ile gece kulübü niteliklerine de sahipti.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara'daki yeme içme ve eğlence mekanlarının oluşumu ve Karpiç Lokantası ile ilgili Tunçer'in, sözleri şu şekildedir:

"*Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Ulus çevresinde eğlence yeri sayılabilecek kullanımlar çok azdır: 1925 yılında, Bankalar Caddesi'nin Ulus'la birleştiği yerde "Fresko'nun Barı", 1926'da ise "Elhamra Bar" gibi. Bar türü eğlence yerlerinin gelişimi, 1926 yılında Çankırıkapı Caddesi'nin genişletilmesi ve onarılması ile olmuştur. Cadde, zamanla Ankara'nın başlıca eğlence merkezi hâline gelecektir. Bu tür eğlence yerleri, üst düzey bürokratlar ve entelektüellerin gitmesine pek uygun değildir. Bu nedenle, emirle İstanbul'dan getirilen "Baba Karpiç"in, 1928'de önce Taşhan avlusunda açılan ve sonra Belediye Dükkânlar Sitesi'ne taşınan "Karpiç" lokantası bu gereksinimi karşılamayı amaçlamıştır*". (Tunçer, 2014:32).

4. KARPİÇ LOKANTASI

"Böyle 'lokal'ler, gelmiş geçmiş nice günlerin ve gecelerin tarihlerini duyurabilmeli, tarih de böyle yerleri tanıyıp sırası geldikçe anlatabilmelidir. Nice senelerimizin tarihi eğer Karpiç lokantası bilinmezse tamamen yazılamaz. Bunun içindir ki böyle yerler şehirlerin hususî tarihlerine mal olmuş sayılır. Ankara Tarihinde de bir Karpiç lokantası vardır". (Hisar, 1953:49).

4.1. Baba Karpiç

Baba Karpiç adıyla bilinen Juri Georges Karpovitch, 1877 yılında Ekaterinburg'da dünyaya gelmiştir. Otellerde çalışarak işletmecilik öğrendiği bilinen Karpovitch, 1917'de ihtilal zamanı karısı Margarita ve oğlu Aram ile birlikte İran'a geçmiştir. İran günleri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Tanyer, Karpovitch'in torunu Natalie Hanım ile olan görüşmesinden Karpovitch'in rus kökenli olmadığını Ermeni olduğunu aktarmaktadır (Tanyer, 2022).

İstanbula geldikten sonra Balıkpazarında bir lokantada kısa bir süre çalıştığı bilinen Karpovitch sonrasında ilk lokantası olan (Bon Gout) İyi Tat Lokantası'nı 1923'te Pera'da İngiliz sefareti karşısında açmıştır. Bu lokanta İstanbul halkını borç çorbası gibi rus yemekleriyle tanıştırmış ve insanlar tarafından vazgeçilmez hale gelerek ünlenmeye başlamıştır. Daha sonra 1923 yılında, o dönem yerinde Mihail Mihalioviç'e ait Moscovite Lokantasının yer aldığı Tesla Çıkmazı'nın köşesinde, Hollanda Büyükelçiliğinin karşısında bulunan yeri (Bugün Paşabahçe binası bulunan yer) devralarak ikinci lokantasını açmıştır (Şekil 4.1).



Şekil 4.1. Moscovite Lokantası'nın içmekanını gösteren resim (Turan Tanyer Arşivi, 2022)

Reşat Nuri Güntekin (1953:49), Resimli Hayat Mecmuasında ‘’Karpiç Baba’ya Mersiye’’ adlı yazısında Moscovite’in yerine açtığı lokantadan şu sözlerle bahseder:

“Nasıl tutunmaz ki, hem o vakte kadar görülmemiş bir dekor içinde, görülmemiş bir yeni çeşnide yemekler veriyor; hem meselâ kutu kutu siyah havyarı ibadullah masaların üstüne döküyordu...” ...” Üstelik Karpiç Efendi, İstanbulluları aceleci ve çabuk yemek yeme huyundan vazgeçirmeye çalışıyordu. Nitekim birinci yemek ile ikinci yemeğin, ikinciyle üçüncünün arasında kaçar dakika arayla getirilmesine ilişkin kesin talimatı vardı garsonlarına. Varsın, garsonların sabırsız Türk müşterilerle başı derde girsin. Karpiç “Olabilir, müşterilerden dayak yiyebilirsiniz. Fakat çorba ile etin arasına sekiz dakikadan az zaman koyarsanız ben de sizi kovarım... Hangisi işinize gelirse... Zevkle yemek yemeğe alışmalılar...” diye bastırıyordu“. (Güntekin,1953:49)

1924 yılında İstanbul’dan Ankara’ya gelen Karpovitch’e Ankara’ya geldikten sonra isminin söylenmesinin zorluğu sebebiyle Mustafa Kemal tarafından ‘’Karpiç’’ ismi verildiği bilinir. Kazmaz (1999:219), Atatürk’ün Karpiç ismini verirken “Bunu ortadan bölüyorum, Karpiç olsun” demesiyle gerçekleştiğini aktarır.

Sonraları ‘’Baba Karpiç’’/ ‘’Papa Karpiç’’ olarak anılmaya başlamış ve bilinirliği de bu isimle devam etmiştir. Karpiç’in vesikalığında yer alan ‘’Papa Karpiç’’ imzası bu noktada dikkat çekmektedir (Şekil 4.2).

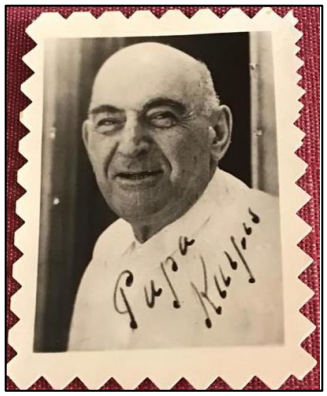
Karpiç, Ankara’da yaşadığı dönem ve sonrası boyunca önemli bir figür haline gelmiştir. Karpiç’in lokantasına gelen müşterilerine karşı yaklaşımı ile ilgili olarak Günver, Karpiç’in önem verdiği misafirlerine purolar ikram ederek ve meyve sepetleri hazırlayarak hoş tuttuğunu, masaları dolaşarak müşterilerinin hatırlarını sorduğunu ve masadaki çocuklara eliyle meyve ikram ettiğini aktarır (Günver, 1999).

Karpiç’in müşterileri ile yakından ilgilendiğini Vedat Nedim Tör (1953) şu sözleriyle ifade eder:

“O, işine aşık insanların en mükemmel örneklerinden biriydi. Hiçbir vakit patronluk taslamadı. ‘Müşteriye hizmet’ zihniyetinin gönüllüsü idi. Karpiç Lokantasında insan

kendisini evinde hissederdi. Müşterileri memnun etmek için masadan masaya koşar, adeta paralanırdı. Fakat daima da asil bir senyör kalmasını bilirdi."

Ayrıca Tör (1953), Karpiç'in temiz ve özenli giyim tarzı olduğunu kendisini "…hep sakız gibi bembeyaz tiril tiril ipek ceketi ile, insana okşamak arzusu veren tertemiz yüzü ve her zaman içi gülen gözleriyle…" görmeye alışık olduklarını, ölümünün ardından Resimli Hayat Mecmuasında kaleme aldığı yazısında belirtir. Aynı sayfada yer alan Karpiç Baba'ya ait görsellerde Tör'ün bahsettiği giyim tarzı görülmektedir (Şekil 4.3) (Şekil 4.4).



Şekil 4.2. Karpiç Baba'ya ait fotoğraf (Azat Coşkun Güven Kişisel Arşivi, 2022)



Şekil 4.3. Resimli Hayat Mecmuası Karpiç Baba'ya ait fotoğraf (Resimli Hayat Mecmuası, 2(19), 49.)



Şekil 4.4. Karpiç Baba'ya ait fotoğraf (Azat Coşkun Güven Kişisel Arşivi, 2022) (Resimli Hayat Mecmuası, 2(19), 49)

Türkiye'nin başkenti Ankara'da daha önce görülmemiş modern davranış biçimlerini barındıran bir lokanta kültürünün öncüsü olarak modern anlamda ilk restoran olan Şehir Lokantası'nı, 1930 yılında Taşhan'ın avlusu içerisinde açmıştır. Dönemin gazetesi Hakimiyeti Milliye'de Taşhan'ın altında açılan Şehir Lokantası'nın açılış ilanı yayımlanmıştır.Taşhan'ın avlusu içerisinde açılmış olan Karpiç Lokantası ile ilgili birçok kaynakta bu lokantanın "Şölen Lokantası" adı ile açıldığı daha sonra Şehir Çarşısı'na taşınarak isminin "Şehir Lokantası" olduğu belirtilmektedir. Ancak dönemin gazetelerinden Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nde yer alan açılış ilanında Taşhan'ın avlusunda açılan bu lokantanın isminin "Şehir Lokantası" olduğu görülmektedir (Şekil 4.5).

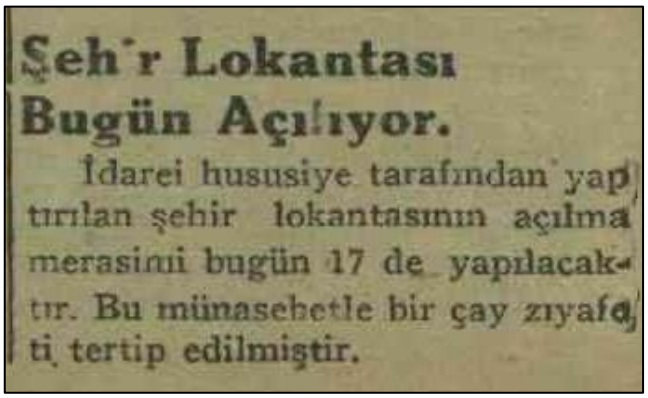


Şekil 4.5. Taşhan'ın altında açılan Şehir Lokantası'nın açılış ilanını gösteren gazete ilanı (Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 27 Şubat 1930)

Ünsal, Karpiç'in Taşhan'dan ayrılarak İş Bankası'ndan aldığı kredi ve hükümetin düzenli olarak yaptığı para yardımı ile 1932 yılında Şehir Çarşısı içerisinde, Merkez Bankası tarafına bakan kısmında *Şehir Lokantası* adını taşıyan kendi yerini açtığını, dönemin önemli edebiyatçılarından Abdülhak Şinasi Hisar ve Reşat Nuri Güntekin gibi isimlerin lokantanın müdavimlerinden olduğunu aktarır (Ünsal, 1999:161). Ayrıca Şehir Lokantası'nın yeni inşa edilen Şehir Çarşısı içerisinde açılış ilanları da dönemin gazetelerinden Milliyet ve Hakimiyeti Milliye'de yayımlanmıştır (Şekil 4.6 ve 4.7).



Şekil 4.6. Şehir Çarşısı içerisinde açılan Şehir Lokantası'nın açılış ilanını gösteren gazete ilanı (Milliyet Gazetesi, 1 Temmuz 1932)



Şekil 4.7. Şehir Çarşısı içerisinde açılan Şehir Lokantası'nın açılış ilanını gösteren gazete ilanı (Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 30 Haziran 1930)

Karpiç'in hem Taşhan'ın içerisindeki hem de Şehir Çarşısındaki lokantasının ismi ''Şehir Lokantası''dır. Ancak her zaman ''Karpiç Lokantası'' veya ''Karpiç'' olarak anılmıştır. Bu durum dönemin gazete ilanlarında ''Şehir Lokantası'' isminden daha büyük

veya farklı renkte yazılmış olan ‘’Karpiç’’ yazısından da net olarak görülmektedir (Şekil 4.8) (Şekil 4.9).



Şekil 4.8. Karpiç Lokantası müzikli eğlence gösterir ilan (Ulus Gazetesi, 5 Şubat 1938)



Şekil 4.9. Karpiç Lokantası müzikli eğlence gösterir ilan(Ulus Gazetesi, 27 Şubat 1938)

4.2. Karpiç Lokantası

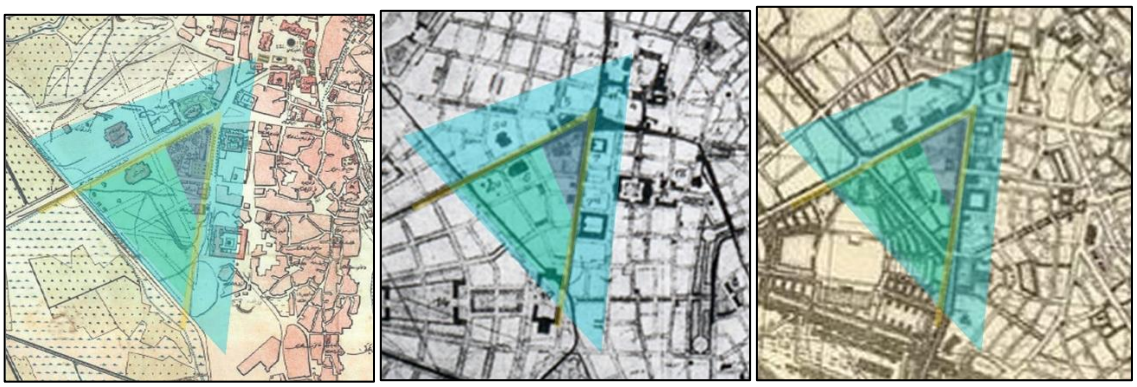
İnsan – mekan ilişkisi içerisinde, bireylerin hem bireysel hem toplulukla hareket etme biçimlerinin görüldüğü kamusal alanlar ve sosyalleşme mekanları, topluma ait sosyo kültürel değerlerin ve toplum yapısının okunabildiği mekanlardır.

Sosyal hayat alışkanlıkları ve kültürel değerlerin, davranış biçimlenişinin ve modern topluma ait her türlü alışkanlıkların açıkça görüldüğü ve sergilendiği mekanlardan sosyalleşme mekanları bu yansımanın çok yönlü olarak incelenebildiği mekanlardır.

Bu tez kapsamında bakıldığında Erken Cumhuriyet Dönemi’nin sosyalleşme mekanları planlı bir şekilde oluşturulmuştur. Önder’in şu sözleri de bu yaratım süreciyle ilgili dikkat çekmektedir:

“Özellikle 1920lerin sonlarından itibaren üretilen modern eğlence mekânlarının kümelendiği coğrafya Hakimiyet-i Milliye Meydanı ve yakın çevresi olmuştur. 1930"larda Ulus hem kentin merkezi hem de eğlence-dinlence aktivitelerinin yoğunlaştığı coğrafyadır. Dolayısıyla kentin sosyal yaşamı Ulus’ta Hakimiyet-i Milliye Meydanı ile Anafartalar Caddesi’nde sürmektedir. Özellikle Meclis’in karşısındaki “üçgen ada” milletvekillerinin de meclis dışındaki zamanlarını geçirdikleri bir eğlence-dinlence odağı gibi işlevlendirilmiştir”. (Önder, 2013:59).

Önder'in bahsettiği sosyal hayatın merkezi konumunda olan üçgen ada ve çevresi aşağıda planlanan farklı imar haritaları üzerinde işaretlenerek tezin yazarı tarafından tariflenmiştir (Şekil 4.10).



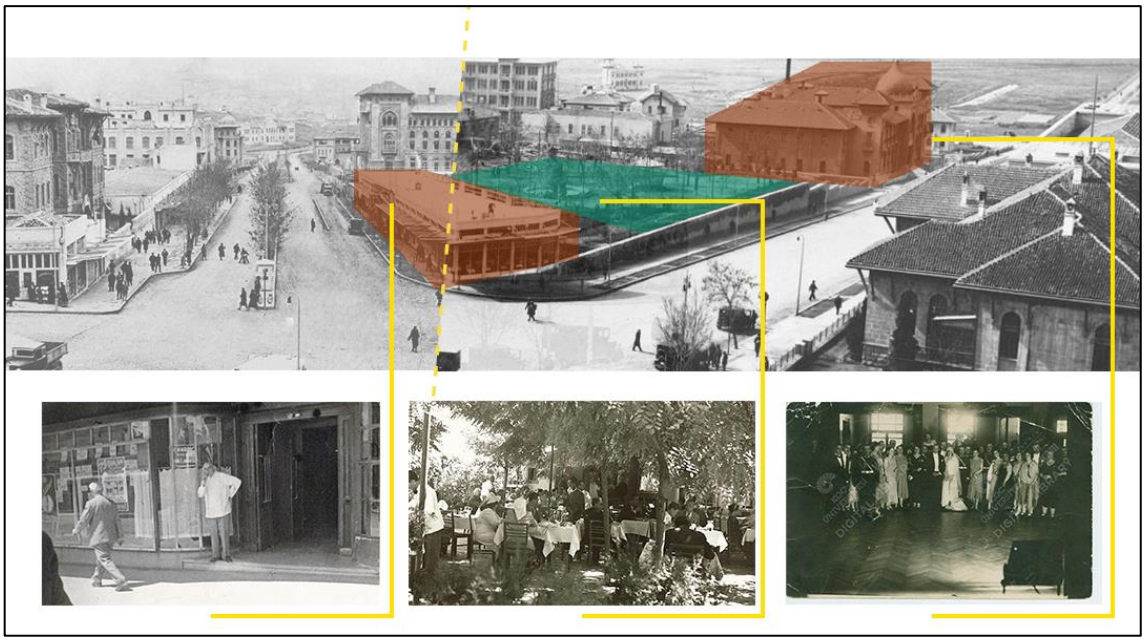
Şekil 4.10. Önder'in bahsettiği "üçgen ada"yı gösterir işaretler (Tezin yazarı tarafından üretilmiştir.)

Üçgen ada olarak betimlenen alana bakıldığında, burada yer alan Millet Bahçesi 1926 yılında kapatılmış bahçenin Bankalar Caddesine kısmına 1933 yılında sıra dükkânlardan oluşan Şehir Çarşısı (Belediye Dükkânlar Sitesi) yapılmıştır. Bahçenin, çarşının arkasında kalan bir bölümü Şehir Bahçesi adıyla kullanıma devam etmiştir (Memlük, 2009).

Şehir Bahçesi, Şehir Çarşısı, Ankara Palas ve Karpiç Lokantası'nın bireylerin sosyalleşme ve eğlence anlamında sıklıkla tercih ettiği mekanlar olduğu görülür. (Şekil 4.11) (Şekil 4.12).



Şekil 4.11. Şehir Bahçesi'nde dinlenme (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1826)



Şekil 4.12. Tezin yazarı tarafından ‘’üçgen ada’yı gösterir şekilde üretilen “Şehir Çarşısı ve Karpiç Lokantasının Giriş Kapısında Sahibi Baba Karpiç”, “Şehir Bahçesi ve Karpiç Lokantasının Bahçeye açılan kısmında yer alan açık alanı” ve “Ankara Palas ve bir düğün eğlencesi” fotoğraflarından oluşan kolaj çalışması, 2022 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:2429)

Burada iki caddenin kesişiminde yer alan üçgen adanın çevresindeki kamu yapıları ile olan ilişkisi ve yakınlığı dikkat çekicidir. Bankalar Caddesi ve cadde üzerinde yer alan banka yapıları ile İstasyon Caddesi ve cadde üzerinde yer alan yönetim binaları, toplumun ve çalışan bireylerin bu bölgedeki yoğunluğunun sebebidir denilebilir. Çalışma saatleri sonrası sosyalleşme gereksinimi duyan kamu çalışanlarının bu bölgede yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca bölgenin ticari bir aksın devamında yer alıyor oluşu bölgede çarşı ve dükkanların sayıca artmasında etkilidir. Günver, Şehir Çarşısı’nda yer alan alışveriş ve sosyalleşme mekanlarından bazılarının Hatctte, Berkalp ve Akba Kitapevi, David tuhafiyecisi ve Hacı Bekir ve Osman Nuri gibi ünlü şekerci dükkanları olduğundan bahseder (Günver, 1999). Şehir Çarşısı’nın sonradan genişletilmiş halinin açılış ilanında çarşı içerisinde yer alan dükkanlar ve Karpiç Lokantası’nın konumunu da gösteren bir harita yer almaktadır (Şekil 4.13). (Şekil 4.14)



Şekil 4.13. Genişletilmiş Ulus Şehir Çarşısı'nın açılış ilanı, 1954 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:A003)



Şekil 4.14. Şehir Çarşısı girişi, 1933-1935 (VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:2059)

Ele alınan bu sosyalleşme mekanlarının yeni modern devletin bir temsili olan modern Başkent'in birer öğeleridir denilebilir. Bu öğeler modern bir başkent yaratılması sürecinde bireylere modern kent simgesi olarak sunulmuştur. Bu simgelerden biri olan ve açılması modernleşme adına büyük bir adım olan Karpiç Lokantası, Karpiç Baba'nın modern lokanta anlayışıyla oluşturduğu Batılı anlamda modern bir lokantadır. Karpiç Lokantası'nın bireyi ve içinde bulunduğu toplum yapısını yansıttığı ve bu anlamda barındırdığı kurallar ve düzen anlayışıyla kendine özgü davranış biçimlenişini yarattığı söylenebilir.

Bu bölümde Karpiç Lokantası modern davranış biçimlenişi ile tanıtılmıştır.

Cantek (2003:280), Karpiç Lokantası'nı önceleri, başkentin ilk yıllarında mebuslar, bakanlar ve bürokratlar için zorunlu karın doyurma mekanı olduğunu ancak bu lokantanın sadece lüks bir lokanta olmayıp Batılı, modern ‘’restaurant’’ geleneğini Ankara'ya kazandırmayı hedeflediği fark edildikten sonra Karpiç Lokantası'nda bir akşam geçirmenin artık bir prestij unsuruna dönüştüğünden bahseder.

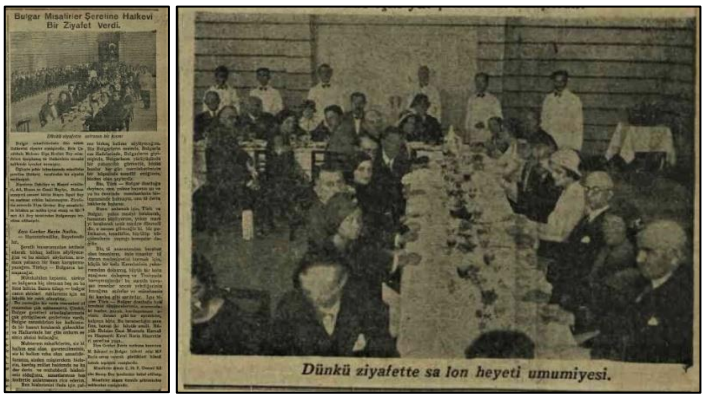
Başkent olmasıyla birlikte değişmeye başlayan Ankara'da, modernleşme sürecinin getirisi olarak uygulamaya koyulan modernleşme adımlarının toplumsal yansıması modern bir yeme-içme ve sosyalleşme mekanı olan Karpiç Lokantası üzerinden okunabilmektedir.

"Modernleşme projesinin en önemli amaçlarından biri kadın ve erkeği sosyal yaşamda bir araya getirmekti. Dolayısıyla Cumhuriyet burjuvazisinin en önemli görevlerinden biri medeniyetin göstergesi olan kadın- erkek eşitliğini sosyal yaşamda üretecek şekilde hem kendilerini hem de toplumun geri kalanını eğitmekti". (Yalım, 2002:189).

Modernleşme adımları öncesi kadın ve erkek sosyal ortamda bir arada bulunmazlardı. Bu konuda Tanrıkulu, "Örneğin Osmanlı kentlerinde, mesirelerde gezintiler yapılır, Ramazan eğlenceleri düzenlenir, dansöz oynatılır, orta oyunları oynanırdı. Ne var ki kadın ile erkek ayrı mekanlarda eğlenir, birlikte zaman geçirmezlerdi". (Tanrıkulu 1985:22)

Batılı tarzda modern bir lokanta olan Karpiç ile bu yıkılmış, toplumun belirli bir kesimi tarafından kadın ve erkeğin bir arada sosyalleştiği bir mekan olmuştur.

Karpiç Lokantası'nda verilen davet ve ziyafetler dönem gazetelerine yansımıştır (Şekil 4.15).


Bulgar Mimalrler Cemiine Halkevi Bir Ziyafet Verdi.

Dünkü ziyafette sa lon heyeti umumiyesi.

Şekil 4.15. Hakimiyeti Milliye Gazetesi'nde Karpiç Lokantası'nda verilen bir ziyafetin haberi

(H.Milliye, 24 Haziran 1932:4)

"Akşamları Karpiç'e koyu renk elbise, hanımlar gece tuvaletleri ile gidiyorlar. Masalarda smokinli diplomatlara sık sık rastlanıyor." (Günver, 1999:54).

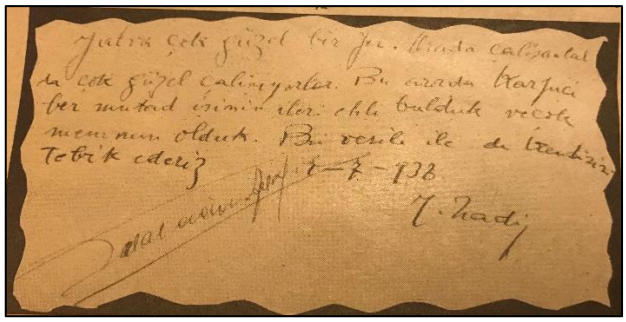
"Ulus Meydanı'nda Taşhan Palas, Karpiç ve Ankara Palas bu kitlenin hem sürekli bir 'medeniyet provası' yaptığı, hem de sürekli birbirlerini ve kendilerini gözetleyerek eğittiğini, görgü ve davranışlarına farklı bir kültürün öğelerini adapte etmeye çalıştığı mekânlardır. Örneğin, Karpiç Restoran' a ilk defa bir hanım avukat ve arkadaşı, iki bayan olarak yemek yemeye girdiklerinde, önce salonda bir gerginlik yaşanmış, daha sonra Atatürk' ün araya girerek tanıştırmasıyla rahat bir yemek yenebilmiştir". (Yalım, 2002:191). Bunun gibi birçok yaşanmışlığa ev sahipliği yapmış bir mekan olan Karpiç Lokantası'na ait anılar ve mekana ait görüşler hem mekan hem de mekanın sosyal davranış biçimlenişini aktarmaktadır.

Avunduk, Güngör Uras'ın Karpiç ile ilgili görüşünü ilk ağızdan şu şekilde aktarır:

"Karpiç 1923'ten '53'e kadar Ankara'nın en iyi lokantasıydı. Lokanta olmanın ötesinde bir müessese, bir okul, bir kulüptü. Peder merhum, '43-'53 döneminde beni birçok vesile ile bu lokantaya götürmüştü." (akt. Avunduk, 2022:99).

Karpiç Lokantasında yer alan anı defteri lokantaya gelen konukların mekanla ve Karpiç Baba ilgili görüşlerini yansıtmaktadır (Şekil 4.16). Yunus Nadi'nin 2 Temmuz 1938'de Karpiç'in anı defterine yazdığı not şu şekildedir:

''Yalnız çok güzel bir yer. Orada çalışanlar da çok güzel çalışıyorlar. Bu arada Karpiç'i bermutat işinin ileri ehli bulduk ve çok memnun olduk. Bu vesile ile de kendisini tebrik ederiz.''



Şekil 4.16. Yunus Nadi'nin 2 Temmuz 1938'de Karpiç'in anı defterine yazdığı not (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Temmuz 1989)

Tanyer (2022), Karpiç Lokantası'nın o dönem, modern lokantanın öncüsü olduğunu söyler ve Karpiç'teki davranış biçimlenişinin modern lokanta kültürü anlamında bir ölçüt olarak kabul edildiğinden bahseder. Yani içinde bulunduğu dönemde modern bir lokantada olması gereken düzen ve gerekliliklerin ölçüsü Karpiç Lokantası'na bakılarak belirlenmiştir. Bu noktada yapılan sunum ve servisler, garsonların temizliği ve özeni, masaların düzeni (ütülü beyaz örtü, peçete gibi), çatal bıçak kaşık düzeni, hangi bardakla ne içilir, yemek aralarında geçen servis süreleri, gibi kuralların uygulandığı modern lokanta kültürünü taşımıştır (Şekil 4.17).

Günver'in (1999) Karpiç Lokantası'ndaki garsonlar ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

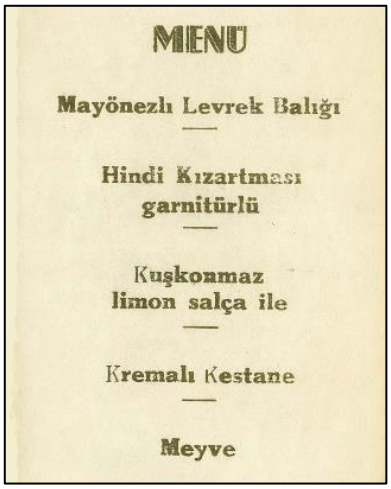
"Baş garson Lefter ise çok renkli bir kişiydi. Süreyya Bey Karpiç' te ikinci adamdı. Onun yanında Edip ve Kayup Beyler takımı oluştururdu."



Şekil 4.17. Karpiç Lokantası'ndaki garsonlar (Azat Coşkun Güven Kişisel Arşivi, 2022)

Sunulan hizmet, yemekler ve mekan tasarımıyla modern olan bu lokantada, Günver, menü dışı özel yemeklerin de servis edildiğini belirtmektedir. Ayrıca Günver (1999:52), Osmanlı mutfağını barındırmayan Karpiç Lokantası'nın menüsünde, siyah ve kırmızı havyar, domatesli balık pilakisi, borç çorbası, piroski, karski, kievski, limonlu votka, zeytinyağlı sebzeler, özel salatalık turşuları, iç pilavları, dolmaları, su böreklerinin yer aldığını belirtir. Ayrıca Enver (1998:202), Karpiç Lokantası'nın menüsündeki zenginliği şu sözlerle tanımlar; "Karpiç'te her şey bol, hem de ucuzdu. Savaş yıllarında bile menülerinde hissedilir bir eksilme olmadı."

Karpiç Lokantası'na ait bir menüde servis edilen yemekler ve yemeklerin özenli sunumu dönem Ankara'sı için dikkat çekicidir. Menüde yer alan mayonezli levrek balığı, garnitürlü hindi kızartması, kremalı kestane gibi yiyecekler yenilikçi bir yemek ve sunum adabı olarak değerlendirilebilir. (Şekil 4.18)


MENU

Mayönezlı Levrek Balığı

Hindi Kızartması
garnitürlü

Kuşkonmaz
limon salça ile

Kremalı Kestane

Meyve

Şekil 4.18. Karpiç Lokantasına ait bir menü (Turan Tanyer Arşivi, 2022)

Karpiç Lokantası'nda özel günler ve kutlamalar için de ayrı menüler hazırlandığı bilinmektedir. Yılbaşı eğlenceleri de bunların başında gelmektedir. Yılbaşı kutlamaları için hem özel menülerin hem de eğlencelerin yer alacağı yılbaşı programı dönem gazetelerinin ilanlarında yer almıştır (Şekil 4.19) (Şekil 4.20) (Şekil 4.21) (Şekil 4.22).



Şekil 4.19.Karpiç Lokantası Yılbaşı Özel menüsü
(Turan Tanyer Kişisel Arşivi, 2022)



Şekil 4.20. Karpiç Lokantası Yılbaşı Gecesi Davet İlanı 1936 yılı
(Ulus Gazetesi, 27 Aralık 1936)



Şekil 4.21. Karpiç Lokantası Yılbaşı Gecesi Davet İlanı 1939 yılı
(Ulus Gazetesi, 24 Aralık 1939)



Şekil 4.22. Karpiç Lokantası Yılbaşı Gecesi Davet İlanı 1937 yılı
(Ulus Gazetesi, 24 Aralık 1937)

Karpiç, özel günler ve baloların dışında çeşitli gösterilere ev sahipliği yapan müzikli ve danslı bir yer olarak ön plana çıkmıştır. Karpiç Lokantası, bu yönüyle müzikli yemek kültürünü Ankaralıların eğlence hayatına kazandırmıştır denilebilir. Kazmaz (1999:219) bu konuda, Karpiç'in ayırt edici bir özelliği olarak ilk musiki icra edilen lokanta olduğu ifade etmektedir. Macar asıllı kemancı Darvaş'ın burada uzun yıllar boyunca Çigan musikisi icra ettiğini aktarır. Dönemin gazete ilanlarında, fotoğraflarda ve kişisel arşiv fotoğraflarında Karpiç Lokantası'nda yurtdışından getirilen orkestraların, dansçıların ve sahne şovları gerçekleştiren sanatçıların varlığı görülmektedir (Şekil 4.23) (Şekil 4.24) (Şekil 4.25) (Şekil 4.26) (Şekil 4.27) (Şekil 4.28) (Şekil 4.29) (Şekil 4.30).



Şekil 4.23. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1937
(Ulus Gazetesi, 5 Kasım 1937)



Şekil 4.24. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1937
(Ulus Gazetesi, 19 Aralık 1937)



Şekil 4.25. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1940

(Ulus Gazetesi, 12 Mayıs 1940)



Şekil 4.26. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1939

(Ulus Gazetesi, 15 Ağustos 1939)

Dönemin gazetelerinden Ulus Gazetesinde Karpiç Lokantası'na ait ilanlar görülmektedir. Bu ilanlar ile yalnızca yılbaşlarında veya özel günlerde değil, düzenli olarak müzikli eğlence ve yeme içme kültürünün oluşmaya başladığı görülmektedir. Yurtdışından getirtilen sanatçıların şovları ile bu müzikli eğlence kültürünün alışılagelmiş eğlence anlayışından farklı olduğu ve Batılı tarzda yeni bir oluşum yarattığı söylenebilir.



Şekil 4.27. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1938

(Ulus Gazetesi, 17 Şubat 1938)



Şekil 4.28. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1938

(Ulus Gazetesi, 19 Mart 1938)



Şekil 4.29. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1939

(Ulus Gazetesi, 28 Şubat 1939)



Şekil 4.30. Karpiç Lokantası Müzikli Eğlence Gazete İlanı 1938

(Ulus Gazetesi, 8 Nisan 1938)

Bu sanatçılardan Eduardo Bianco, Janossy ve Carmen Pady gibi sanatçıların şovları dönem gazetelerinden Ulus Gazetesi'nin ilanlarında yer almaktadır (Şekil 4.31) (Şekil 4.32)



Şekil 4.31. "Kızıl Madonna" Ilonka, Karpiç Lokantası'nda, 1941

(Turan Tanyer Kişisel Arşivi, 2022)



Şekil 4.32. Carmen Pady'nin yer aldığı kartpostal, 1940

(Turan Tanyer Kişisel Arşivi, 2022)

Karpiç Lokantası'ndaki eğlence ve kutlamalara ilişkin Günver ise şunları aktarır:

"Karpiç'te müzik de vardı. Dans edilirdi. Dışişleri Bakanlığı'nın genç ve yakışıklı müdürlerini lacivert elbiseleri veya smokinleri içinde sosyetenin tanınmış kızları ile dans ederken hala görür gibiyim: Muharrem Nuri Birgi, Şadi Kavur, Nurettin Vergin, Bülent Uşaklıgil, Fatin Rüştü, Cemil Vafi Beyler." (Günver, 1999:55).

Karpiç Lokantası Batı kültürüne ait davranış biçimleri ve sunum adabıyla modern bir restoran olarak dönemin siyasetçileri, diplomatları tarafından ilgi görmüştür.

"Karpiç, politika tarihinin dönüm noktalarına, aydınlar/yazarlar arası tartışmalara da sahne teşkil etmiştir. Lokanta olmasının yanı sıra bir tür aydınlar kulübü işlevi de gördüğünden, 1920'ler ve 1930'larda Çankaya'dan aranan kişilerin bulunabileceği neredeyse tek adres Karpiç'tir. Bu sebeple lokantanın telefonu çaldığında gözler telefona çağrılacak kişiyi arayacak ve o "şanslı" kişi, o akşamki Çankaya sofrasının konuğu olmanın gururuyla salonda bakışlarını dolaştıracaktır". (Cantek, 2003:281).

"Karpiç'te aydınlar/yazarlar için ayrılmış ve sadece onların oturdukları masalar vardır. Tarihte iz bırakmış edebi tartışmalardan bazıları da bu masalarda yapılmıştır. İstanbul'da edebiyatçılar / aydınlar lokali haline dönüşmüş kafe, pastane ve lokantalara tekabül etmesi de beklenen Karpiç, bu işlevini bir ölçüde yerine getirmiştir". (Cantek, 2003:282).

Karpiç Lokantası'nda bulunan yuvarlak masa ve yuvarlak masayı gösterir görsel (Şekil 4.33) ile ilgili Tanyer'in anlatımı şu şekildedir;

“Yuvarlak masa herkesin oturamadığı bir masa. Burada oturanlardan bazıları o gün uğramamışlarsa eğer kimsenin oturmadığı boş kalan bir masadır. Oranın müdavimi olan bazı kişiler ile bu masa anılır. Kış aylarında içeride yer alan bu masa yaz günlerinde bahçeye çıkartılırmış. Burada benim çıkartabildiğim kişilerden soldan başlarsak eğer, soldan ikinci kişi Nurettin Artam’dır. Onun yanında soldan üçüncü kişi dönemin basın yayın genel müdürü Süreyya Kalabay, onun yanında soldan dördüncü kişi Enis Avni (Aka Gündüz)’dür. Karpiç Baba’nın yanında yer alan elinde puro olan kişi ünlü bir tenor olan Vedat Gürten, sağda ayakta duran kişi gazeteci Haluk Tuncalı’dır. Bu yuvarlak masaya herkes oturamıyor. Seçme kişiler oturabilir, örneğin İstanbul’dan Cumhuriyet Gazetesi’nin patronu ve baş yazarı Nadir Nadi geldiği zaman teklifsiz bir şekilde oturabilir. Veyahut her ne kadar siyasi tartışmalar vs. yaşasalar da Peyami Safa da gelip burada oturabilir, Hasan Ali Yücel gelip oturabilir. Bu masayı zorlayan genç Ankara gazetecilerinden Çetin Altan bu masayı zorlamış ve başarıya ulaşarak oturmuştur. Başarıya ulaşmasındaki en büyük etken Nurettin Artam’ın Çetin Altan’ın Galatasaray’dan öğretmeni oluşudur.” (Tanyer,2022)



Şekil 4.33. Karpiç Lokantası’ndaki Yuvarlak Masa (Turan Tanyer Kişisel Arşivi, 2022)

“Ankara'nın ilk modern lokantası olan Karpiç, Ünsal’ın deyimiyle, bir Cumhuriyet Okuludur. Batılı anlamda hizmet veren ve devletten yardım alan Karpiç Lokantası, Ankara gibi aşçı lokantası geleneğinden uzaklaşamamış kente yeni bir soluk getirmiştir. Yemek yemenin bir zevk haline gelmesindeki ilk yapı taşlarından biridir”. (Ünsal, 1999:161).

“Heyecanlı, güzel zaman geçirmek isteyenler için de gidecek tek yer vardı: Karpiç. Atatürk burada bakanlar kurulu toplantıları yapmıştı. Dekor yalındı; bir gazeteci burayı,

‘Kansas’taki bir istasyonun sandviç lokantasına’ benzetmişti. Yine de renkli müşterileri, Karpiç’i savaş yıllarında büyülü bir yer haline getirmişti”. (Şenyapılı, 2006:322).

Baba Karpiç, 1953 yılında vefat etmiştir. Vefatının ardından Karpiç Lokantası eski önemini kaybetmeye başlamıştır. İlkin (1994:68), Karpiç Lokantası’nın eski önemini kaybetmeye başlamasında, siyasi kadroların değişikliğe uğramasını, şehir merkezinin Yenişehir ve Kızılay’a kaymasını ve başka lokantaların açılmasını etkili faktörler olarak saymaktadır.

Karpiç Lokantası’nın eski önemini kaybetmeye başlamasını şu sözlerle aktarır;

“Yeni iktidar, nasıl CHP’den çıktıysa, yeni iktidarın yeni lokantaları da Karpiç’ten çıktı, yeni kodamanlar yeni açılan lokantalara gitmeye başladılar. Süreyya, Karpiç’in adamıydı, ayrıldı. Yenişehir’de yeni bir lokanta açtı. Ahçısı Bekir ayrıldı. Yenişehir’de Piknik’in yanına lüks bir lokanta kondurdu”. (Kemal, 1983:68).

“Bir zamanlar Cumhuriyet baloları verilen, kordiplomatların uğrağı olan Karpiç lokantası Baba öldükten sonra daha çok kâr getirsin diye, bir gün baktık ki, saz salonu oldu. Bar kısmına da döner taktılar, sokağa bakan camekanı kaldırdılar, ayakta sandöviç yenen bir hale soktular”. (Kemal, 1983:69).

Karpiç Lokantası modern bir sosyalleşme mekanı olarak var olduğu dönem boyunca ilgi görmüş ve birçok anıya ev sahipliği yapmıştır. Karpiç Lokantası, modern davranış biçimlenişi, yarattığı müzikli yeme içme kültürü ve kendine modern lokantacılık anlayışıyla bir hafıza mekanı oluşturmuştur. Karpiç Lokantası yalnızca bu yönleriyle değil tasarlanmış modern iç mekanı ile de dikkat çekmektedir.

4.3. Karpiç Lokantası İç Mekan İncelemesi

Tezin “Karpiç Lokantası” bölümünün “Karpiç Lokantası İç Mekan İncelemesi” alt başlığının bu kısmında modern bir yeme – içme mekanı olarak ele alınan Karpiç Lokantası’nın, bu bölümde iç mekanına odaklanılmıştır. İlk olarak Karpiç Lokantası’na ait bölümler ve işlev alanlarına bakılmıştır. Bu alanlara ait elde edilen görsellerden yola çıkarak iç mekanlar tanıtılmış, taslak çizimleri yapılmıştır. İkinci olarak, tanıtılan iç mekanlara ve iç

mekan ögelerine ait tasarımın Art Deco stilinin güçlü form ve detay yaklaşımının bir uzantısı olduğu görülmüştür ve Art Deco stiline ait örnekler biçimsel benzerlik yönüyle tartışılmak üzere görsel olarak eklenmiştir. Son olarak Karpiç Lokantası'nda yer alan iç mekan elemanları ve hareketli mobilyalar, dönemin farklı tasarım örnekleri ile tasarım yaklaşımı ve biçimsel özellikleri yönüyle benzerlik kurularak yakından incelenmiştir.

İlk olarak Karpiç Lokantası dış mekanı ve girişine bakıldığında Karpiç Lokantası Şehir Çarşı'sı içerisinde konum olarak Merkez Bankası tarafında yer almaktadır. Burada bulunan alan eski bir yapıyken içinin düzenlenmesi ve tasarlanmasıyla Karpiç Lokantası modern görünüme sahip, daha önce o güne kadar görülmemiş, iç tasarıma sahip bir mekan olmuştur. Tanyer, Karpiç Lokantası'nın 2 adet girişi olduğundan bahseder biri Bankalar caddesine bakan giriş, diğeri ise Merkez Bankası tarafındaki giriştir. Merkez Bankası tarafındaki girişinde bir taksi durağının yer aldığını ve bu durağa da o dönemde ''Karpiç Durağı'' denildiğini aktarır. (Tanyer ile röportaj, 2022). Ayrıca günümüzde Merkez Bankası tarafında yer alan taksi durağı, Karpiç Taksi adıyla hizmet vermeye devam ederek günümüze kadar gelmiştir.

Bankalar caddesine bakan giriş kapısını gösteren fotoğraflarda giriş kapısının sol cephesinde yer alan ''Karpiç Keçeci Şehir Lokantası'' yazılı tabela görülmektedir (Şekil 4.34).



Şekil 4.34. Karpiç Lokantası Bankalar Caddesi girişinin önünde Baba Karpiç (Turan Tanyer Kişisel Arşivi, 2022)

Karpiç Lokantası'nın Bankalar caddesine bakan ana giriş kapısını gösteren görsellerde ahşap geniş çift kanatlı kapı ve geniş cam açıklıkları dikkat çekmektedir (Şekil 4.35).



Şekil 4.35. Karpiç Lokantası Bankalar Caddesi girişinin önünde Baba Karpiç (Turan Tanyer Kişisel Arşivi, 2022)

Karpiç Lokantası'nın Şehir bahçesinin yanında yer alması ve Şehir Bahçesine açılması sosyalleşme anlamında birçok insan tarafından tercih edilme sebebi olmuştur. Karpiç'in bahçeye bakan bir bölümünün olduğu, yazları masa ve sandalyelerin bu bahçeye çıkarılarak kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca yine bu bahçe mekanında yer alan Amerikan bar da açık alanda müşterilere hizmet vermektedir. Karpiç Lokantası'nın Şehir Bahçesi'ne açılan açık alanına ait görsellere Tanyer'in kişisel arşivinden ulaşılmıştır. Tanyer, bu açık alanla ilgili bahçe bölümüne taşınan masa-sandalye, sofra düzeni gibi kuralların burada da aynı özen ile devam ettirildiğini aktarır (Tanyer, 2022) (Şekil 4.36).



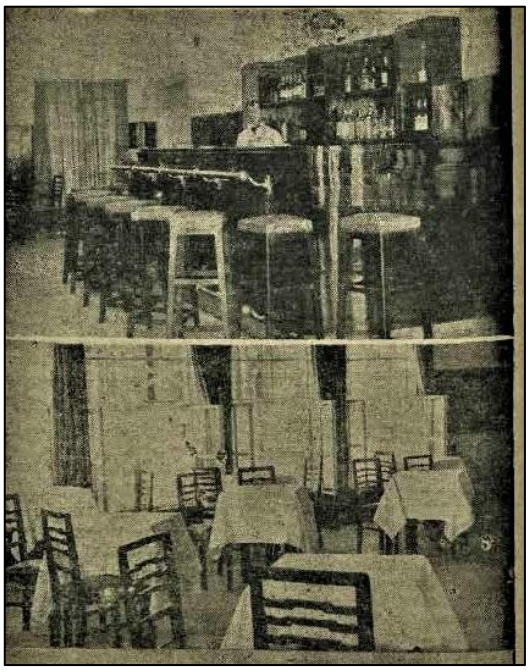
Şekil 4.36. Karpiç Lokantası'nın Şehir Bahçesi'ne Bakan dış mekanı, ikinci fotoğraf; Karpiç Lokantası dış mekanı ve Baba Karpiç (Turan Tanyer Kişisel Arşivi, 2022)

Kurşunlu, Karpiç Lokantası iç mekanını şu sözleriyle tarifler: "Kapıdan girildiğinde, sağda vestiyer, solda da geniş salonlu bir bar vardı. Tuvaletlerin önünden büyükçe bir aralığı geçtikten sonra geniş salona gidilirdi. Barda aperatif alınır, salonda yemek yenirdi. Kapıda, vestiyerin yanında ise sürekli birkaç sivil polis nöbet tutardı. Yemeğe gelen devlet

büyüklerinin koruma polisleri de vestiyerle tuvalet arasındaki boş masalara ilişirlerdi". (Kurşunlu, 1999:28)

Tanyer, Karpiç Lokantası iç mekan bölümlenmelerini bir barın yer aldığı salon, geniş salon, davet salonu ve pasta salonunun misafirlerin ağırlandığı alanlar olarak aktarır (Tanyer, 2022).

Karpiç Lokantası'nda yer alan bar alanı ve bar alanının bulunduğu geniş salona ait görsel lokantanın açılış ilanını yayımlayan dönemin gazetesi Hakimiyet-i Milliye'de yer almıştır (Şekil 4.37).



Şekil 4.37. Karpiç Lokantası bar alanı (Hakimiyet-i Milliye, 1 Temmuz 1932)

Karpiç Lokantası Büyük Salon, Karpiç Lokantası'nın eğlence ve kutlamaların yapıldığı salonudur. Salona ait görseller göz önünde bulundurulduğunda büyük salonun doğrama açıklıklarının Şehir Bahçesi'ne baktığı tespit edilebilir. Büyük salona ait bir asma katın yer aldığı salona ait ilk görselde sağ tarafta görülmektedir. Ayrıca fotoğrafın çekildiği konum yine asma kattan salonun geneli gösterir niteliktedir (Şekil 4.38).

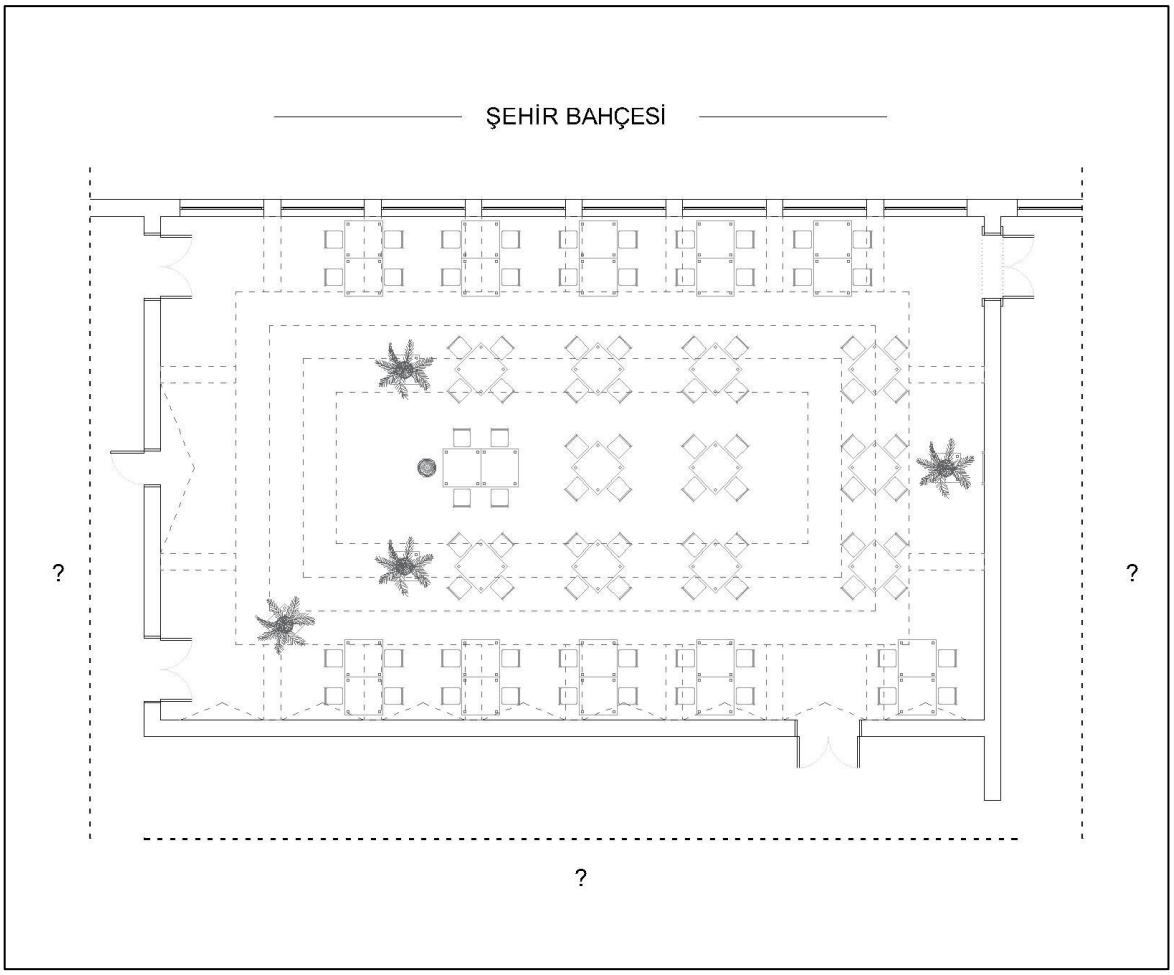
Büyük salonun iç mekan tasarımı ele alındığında salonun genel atmosferine hakim olan Art Deco tasarım unsurlarının bir arada kullanıldığı görülmektedir. Tavan, iç cepheler ve yapısal elemanlardaki yoğun geometrik kullanımı kübik mimari stili desteklemektedir. Mekan içerisinde çok katmanlı ve keskin geometri kullanımı ve bu geometri kullanımın tüm

eksenlerde yaratılan devamlılığının yatay çizgisel elemanlarla desteklendiği görülmektedir. Yaratılan devamlılık katmanlı yapısal aydınlatma elemanlarında taşıyıcı metal eleman iken cephe ile birleştiği yerde cephe kaplama malzemesinde fuga olarak devam ettirilmiştir. Bu devamlılık sağlanırken akslar arasında kayma yapılmadığı fotoğraflar üzerinden okunabilmektedir ve yapım işçiliği konusunda mekanın hem tasarım hem yapım sürecinde üzerine düşünülerek var edildiği anlaşılmaktadır.

Salon içerisindeki yoğun egzotik bitki kullanımı da iç mekan atmosferi açısından dikkat çekicidir. Bu bitki eleman kullanımı yine Art Deco stilinin örneklerinde karşımıza çıkmaktadır.



Şekil 4.38. Karpiç Lokantası büyük salon (Turan Tanyer Kişisel Arşivi, 2022)



Şekil 4.39. Karpiç Lokantası Büyük Salonu tarifleyen eskiz (Tezin yazarı tarafından üretilmiştir, 2022)

Büyük salona ait eskiz çalışması mekan görsellerinden yararlanılarak plan taslak çizimi yapılmıştır (Şekil 4.39). Bu salonun lokanta içerisindeki konumu tam olarak bilinemese de diğer elde edilen bilgiler ile derlendiğinde mekana ait geniş pencere açıklıklarının Şehir Bahçesi'ne baktığı tespit edilmiştir.

Salona ait diğer görselde ise Baba Karpiç ve ekibin poz verdikleri duvarın üst kısmında ilk fotoğrafın çekildiği asma kat açıklığı yer almaktadır (Şekil 4.40). Fotoğrafta bu asma kat açıklığının keskin geometrik formu, formun düz cepheye entegrasyonu ve katmanlı forma sahip yapısal aydınlatma elemanı ile ilişkisi yakından görülebilmektedir.



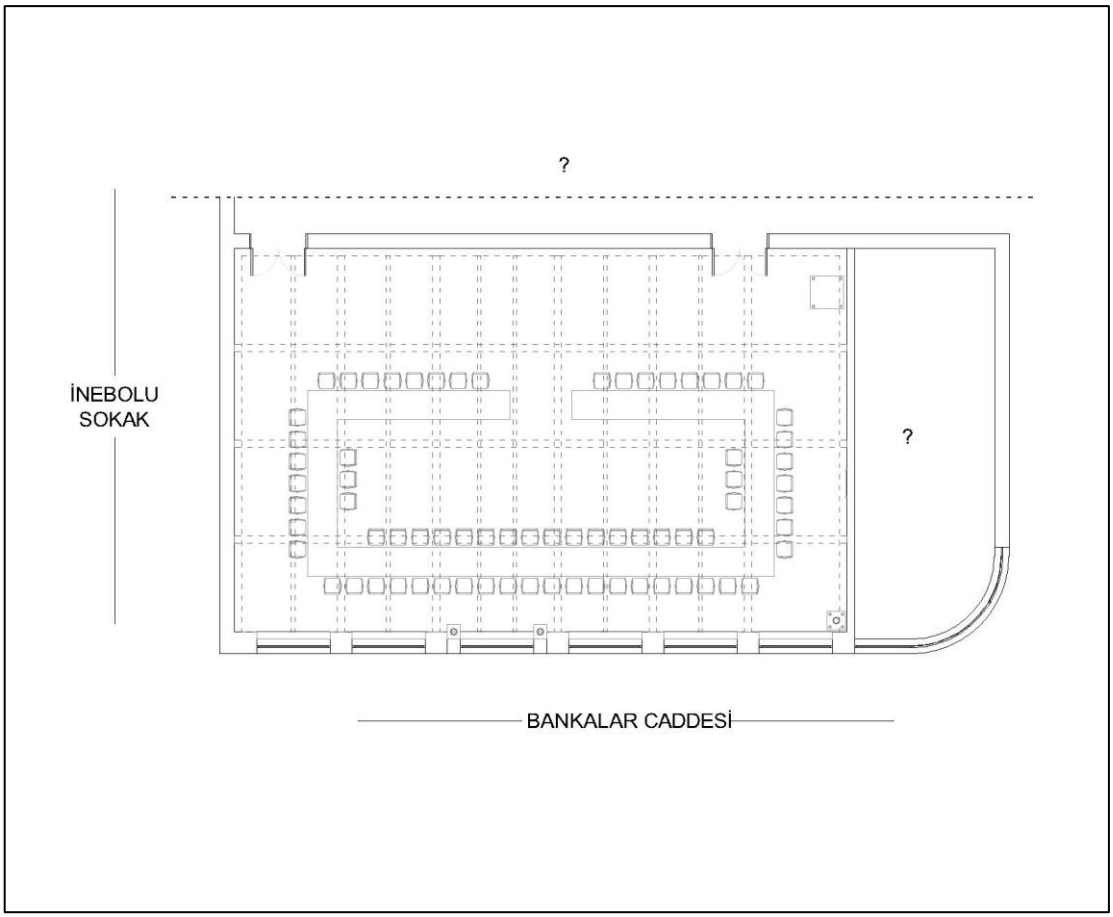
Şekil 4.40. Karpiç Lokantası Büyük Salon (Turan Tanyer Kişisel Arşivi, 2022)

Karpiç Lokantası davet salonu, büyük davetlerin ve kutlamaların yapıldığı bir salon olarak karşımıza çıkar. Dikdörtgen bir geometriye sahip olan salonun iç mekanında tavanda kaset döşemelerin ve geniş pencere açıklıklarının yer aldığı görülmektedir (Şekil 4.41).



Şekil 4.41. Karpiç Lokantası Davet Salonu (Turan Tanyer Kişisel Arşivi, 2022)

Davet salonu lokantanın Bankalar Caddesi'ne bakan kısmında konumlanmıştır. Davet salonuna ait fotoğrafta yine Bankalar Caddesi üzerinde bulunan Maarif Vekaleti Binası görülmektedir. Davet salonuna ait eskiz çalışması mekan görsellerinden yararlanılarak plan taslak çizimi yapılmıştır (Şekil 4.42).



Şekil 4.42. Karpiç Lokantası davet salonunu tarifleyen eskiz (Tezin yazarı tarafından üretilmiştir, 2022)

Karpiç Lokantası pasta salonu ile ilgili Tanyer, küçük kutlamaların, çay partilerinin verildiği bir alan olduğunu ve diğer salonlardan daha küçük bir alan olduğunu aktarmaktadır (Tanyer, 2022).

Karpiç Lokantası'nın pasta salonu olarak adlandırılan mekanında, perde kumaş kararı ilk olarak göze çarpmaktadır. Uzun açıklıklı doğramalar için tercih edilmiş olan uzun perdelerin kumaş baskılarına bakıldığında Art Deco stilinde sıkça kullanılmış olan art arda gelen ve birbirine ters yöne açılar yapan kırık çizgili desenler dikkat çekmektedir. Karpiç Lokantası pasta salonunun zemininde yer alan ahşap döşeme de yine aynı şekilde Art Deco stilinde sıklıkla kullanılmış olan chevron döşeme olarak adlandırılan birbirine ters açılı devamlılık barındıran döşeme stilinin kullanıldığı görülür. Aynı mekan içerisinde hem zemin hem tekstil kararında bir tutarlılık gösterildiği söylenebilir (Şekil 4.43).



Şekil 4.3. Karpiç Lokantası Pasta Salonu (Turan Tanyer Kişisel Arşivi, 2022)

Karpiç Lokantası iç mekanlarının tasarımının, dönemin modern tasarım anlayışından etkilendiği görülmektedir. Mekan içerisinde farklı işlevlere ait mekanların dönemin moderninden izler taşıdığı mekan fotoğrafları üzerinden okunabilmektedir. Karpiç Lokantası'nın iç mekanının yapısal tasarımları zemin döşeme, tavan, aydınlatma, iç cephe ve yüzey tasarımları ile hareketli mobilya tasarımları ele alındığı zaman dünyada etkisini 1925 yılında düzenlenen "L'ex-position Des Arts Décoratifs" sergisi göstermeye başlayan Art Deco tasarımının bir yansıması olarak karşımıza çıkar.

Tezin "Karpiç Lokantası" bölümünün "Karpiç Lokantası İç Mekan İncelemesi" alt başlığının bu kısmında, o dönem dünyada etkisini sürdüren Art Deco tasarım yaklaşımını biçimsel olarak net bir şekilde görebilmek adına, iç mekan ve iç mekan ögelerine ait örnekler ile görsel bir anlatı yapılmıştır.

Art Deco stilinin değişen yansımaları, yapının kendi biçimlenişinde, cephe kararlarında, yapısal elemalarında, iç mekanında ve iç mekanda kullanılan mobilyalarında görülebilmektedir. Art Deco stili, yeni teknik ve malzemelerle sade ve fonksiyonel mobilya tasarımını öngörmüştür. Köşeli, parlak, geometrik biçimler (*yüzey kaplama malzemeleri, simetri ve ileriki yıllarında sadelik, streamline çizgiler*) onun tanımını zorlaştırsa da örneklerinin benzer özellikler gösterdiği bir görülmektedir.

Dönem filmlerinde idealize edilmiş Art Deco tasarım iç mekanları ve bu iç mekanlara ait Art Deco form detayları incelenebilir (Venice Clay Artists, 1 Mart 2017)

https://www.veniceclayartists.com/art-deco-movies/ (Şekil 4.44) (Şekil 4.45) (Şekil 4.46) (Şekil 4.47)



Şekil 4.44. Our Modern Maidens, Cedric Gibbons



Şekil 4.45. The Wonder of Women (1929), Cedric Gibbons



Şekil 4.46. Our Dancing Daughters (1928), Cedric Gibbons



Şekil 4.47. A still from Jacques Feyder's 1929 film The Kiss, George Davis ve Greta Garbo.(Sparke, 2008:71)

"Dışsal biçimin önceliği, en bariz şekilde 1930'lu yıllarda bütünüyle dönüşmüş, batılılaşmış ve laikleşmiş hayat tarzlarının görsel işaretleri olan "kübik ev" ve "kübik apartman" örneklerinin çoğalmasıyla görülmüştür. Bu çoğalma 1930'ların sonlarında bu hayat tarzlarına yönelik eleştirilerin başlamasına kadar sürmüştür". (Bozdoğan, 2002:216).

Kübik binalar, tamamen süsten arınmış, ihtiyaca cevap veren mekanların düşünülmüş, taraçalara ve ufki pencerelere yer verilmiş, evlerin güneş almaları için planlanmış, basit ve rahat eşyalar kullanılmıştır. Binalarda daha önceki yıllarda kullanılan taş, ahşap, tuğla yerine betonarmenin kullanılması mekanlarda kullanım esnekliğini sağlamıştır. Binada yapılan girinti ve çıkıntılar, ihtiyaca göre şekillenmiştir. Güneşten ve havadan maksimum

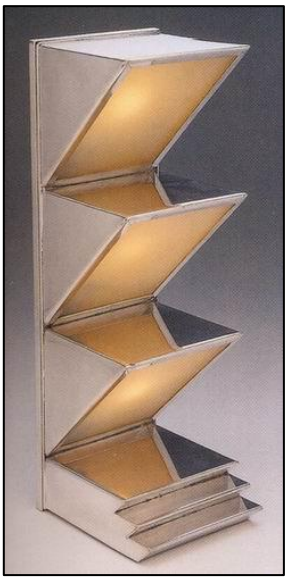
yararlanmak ve panoramik bir manzara görünümü elde edilmesi adına geniş pencereler yapılmıştır (Şekil 4.48).



Şekil 4.48. Daily News Building, Raymond Hood, 1930 (https://www.metmuseum.org/art/collection/search/265414)

Bu dönem mimarisini tanımlamak için kullanılan kübik kavramı yine dönemin mobilyaları için de kullanılmıştır. Ancak bu dönemde kübik mobilya olarak adlandırılan mobilyaların pek çoğu, modernizm'in katı kurallarından uzaklaşan çizgileriyle dikkati çekmektedir. Bu tasarımların, modernizm kurallarının uygulandığı yapılarla kesiştiği en önemli nokta kitlesel ve yalın oluşlarıdır. Bu açıdan bakıldığında "kübik mobilya"nın modernizm'den çok "Art Deco" etkisinde geliştiği görülmektedir.

"20. yüzyılın başında Adolf Loos"un Süs suçtur manifestosu sadeliğe verilen önemi anlatmaktadır. Esasen bir mimar olan Loos, dönemin Gesamtkuntswerk -Bütüncül Tasarım anlayışı gereği tasarımın her alanında eserlerini ortaya koymaktaydı. Bu anlayışa göre bir mimar sadece binaları tasarlamakla kalmıyor içindeki mobilyaları ve diğer nesneleri de tasarlayabiliyordu. Le Corbusier ise yaşamı kolaylaştıran diğer gereçler gibi evin de ekonomik ve teknik olanaklar ölçüsünde modern insanın ihtiyaçlarını karşılayan bir gereç olduğunu savunmuştur". (Boyla, 2012:102). Bu dönem, Joseph Gocar başta olmak üzere Kübist tasarımcıların yapmış olduğu süsten arınmış mobilya tasarımları ile Modernizmin doğuşuna öncülük eden bir aşama olarak kabul edilmektedir. Esasen Kübik mobilya Kübik mimariden etkilenmiştir denilebilir (Şekil 4.49) (Şekil 4.50).



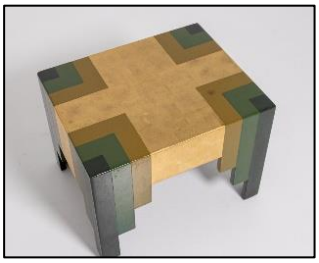
Şekil 4.49. Donald Deskey, Table Lamp, 1927 (https://www.metmuseum.org/art/collection/search/490718)



Şekil 4.50. Satie firmasının 1932 yılında verdiği tam sayfa reklam afişi (Salt Araştırma, 2022)

"Modernliğin, modern olma deneyiminin, gerçek anlamda 'içselleştirilmesi' için iç mekanın/iç mekan tasarımının önemine ve gerekliliğine işaret eden birçok yazı, 1930'lu yılların başlarında dönemin tasarım kültürü anlamında en yetkili sesi olan *Arkitekt* dergisinde yayınlanır. Bu metinlerden en önemlileri: Abdullah Ziya'nın 1931 tarihli "Binanın İçinde Mimar", İsmail Hakkı Oygar'ın 1932 tarihli "Yeni Tezyini Sanat", Behçet Ünsal'ın 1939 tarihli "Kübik Yapı ve Konfor" ve Abidin Mortaş'ın "Evlerimiz" adlı yazılardır. Tüm bu yazılarda, mimarlığın artık sadece yapı kabuğu ile değil aynı zamanda yapının içiyle de ilgilenen bir mesleğe dönüştüğünün altı çizilir ve eğer bir modernleşme projesinden bahsediyorsak, bunun sadece binanın kabuğunun tasarımı üzerinden gerçekleşemeyeceği vurgulanır. Mimar Abdullah Ziya'nın terimleriyle söylersek: "Artık koltukçudan alınan hazır eşya ve möble ile evimizin içini dolduramayız". (Şumnu, 2015).

1929 yılında Paul Follot tarafından tasarlanan sehpanın dikey elemanlarının üst eleman ile birleşim formu tasarım benzerliği açısından stil olarak Art Deco'yu farklı işlevler ile göstermektedir (Şekil 4.51). 1927 yılında Kem Weber tarafından tasarlanan oturma elemanının ön dikey elemanlarının üst tutucu parça ile birleşim detayında yakalanan benzer çizgisel form Art Deco'nun bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır ayrıca oturma elemanını saran yatay çizgisel elemanların bütünlüğü de yine aynı stilin devamlılığını bütünlüğünü sağlar niteliktedir (Şekil 4.52).



Şekil 4.51. Paul Follot Tasarımı Sehpa, 1929 (https://www.artsy.net/artwork/paul-follot-japanned-wooden-occasional-table)



Şekil 4.52. Kem Weber Tasarımı Oturma Elemanı Arizona Biltmore Hotel, 1927 (https://www.artsy.net/artwork/kem-weber-armchair-from-the-arizona-biltmore-hotel-phoenix-az)

Dönemin endüstriyel tasarımcılarından Ilonka Karasz'a ait masa tasarımında da dönemin tasarım anlayışındaki çizgiselliğin raf şeklinde tasarlanarak masa tasarımına yansıdığı görülmektedir (Şekil 4.53). Dönem tasarımcılarından Betty Joel'in halı tasarımında tekrar eden, birbirini tamamlar nitelikte çizgisel devamlılığı görmek mümkündür (Şekil 4.54).



Şekil 4.53. Ilonka Karasz, Maun Masa, 1928 (Minneapolis Institute of Arts) (https://collections.artsmia.org/art/8428/desk-ilonka-karasz)



Şekil 4.54. Halı Tasarımı, Betty Joel, 1935-1937 (https://womenwhomeantbusiness.com/2021/09/22/betty-joel-1894-1985/)

Art Deco tasarım yaklaşımı yalnızca yapılarda ve mobilya ekseninde devam etmemiştir. Bu yaklaşım endüstriyel ürünlerde de kendisini göstermiştir. Walter Dorwin tasarımı olan "Lens Bowl" kasede bu kademeli çizgisel tasarım yaklaşımının izleri görülmektedir (Şekil 4.55).



Şekil 4.55. Walter Dorwin Tasarımı Kase, Lens Bowl, 1932-1934
(https://artgallery.yale.edu/collections/objects/129495)

Bahsedilen Art Deco tasarım yaklaşımına ait yapı kabuğu, iç mekan tasarımı ve iç mekan ögelerine ait örneklerden yola çıkarak, Tezin "Karpiç Lokantası" bölümünün "Karpiç Lokantası İç Mekan İncelemesi" alt başlığının bu kısmında Karpiç Lokantası giriş alanı, cephe kararı, iç mekanı, mobilya ve iç mekan tasarım ögelerine yakından bakılmıştır. Lokantanın iç mekan ögelerinin form, stil, malzeme benzerliği ile döneminin dünya üzerindeki farklı tasarımcılarının form ve tasarım anlayışına benzerliği üzerinde durulmuştur.

Karpiç Lokantası, ana giriş kapısının yer aldığı Bankalar Caddesi tarafındaki giriş kapısına yakından bakıldığında kapının iki yanında yer alan giriş alanı yönlendirmesi ve lokantaya ait cam doğrama detayları form ve malzeme yönüyle dikkat çekmektedir. Keskin olmayan yumuşak formlu bu giriş alanı, büyük cam açıklıklar, metal malzeme kullanımı ve yalın çizgisel elemanların streamline stilini anımsattığı görülmektedir. (Şekil 4.56)

Dönem tasarımcılarından mimar O.Clements ve endüstriyel tasarımcı Henry Dreyfuss'a ait tasarım örnekleri ile birlikte ele alınarak Karpiç Lokantası cephesinde bu yansıma görülebilir (Şekil 4.57).

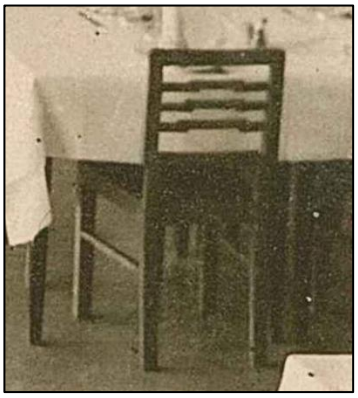


Şekil 4.56. Baba Karpiç, Karpiç Lokantası Önünde (Turan Tanyer Kişisel Arşivi,2022)



Şekil 4.57. Art Deco Streamline Modern'e Bir Örnek, 1937, O. Clements, Los Angeles (Bayer.P, "Art Deco Architecture", Thames And Hudson Ltd., London, 1992)

Karpiç Lokantası günlük büyük salonda kullanılan oturma elemanı, form olarak yalın, süs ve kumaştan arınmış ahşap bir oturma elemanı görünümündedir. Arkalık kısmında yer alan, günlük büyük salonda neredeyse tüm yüzeylerde (tavan, aydınlatma,cepheler) kullanılan çizgisel ve değişken çizgisel form bu oturma elemanına daha sade bir şekilde yansımıştır (Şekil 4.58). Benzer sadeleşen kullanımları dönemin Britanyalı mimarları Dell & Wainwright'ın tasarladıkları Gayfere Evi'nin korkuluklarında görmek mümkündür (Şekil 4.59).



Şekil 4.58. Karpiç Lokantası Günlük Büyük Salonda Kullanılan Ahşap Oturma Elemanı (Turan Tanyer Kişisel Arşivi,2022)



Şekil 4.59. Gayfere Evi, Londra, Oliver Hill 1931 (Riba Collection Dell &Wainwright Ref No: RIBA16662)

Karpiç Lokantası günlük büyük salonda yer alan yapısal aydınlatma elemanları form ve malzeme olarak ele alındığında, dönemin Art Deco uzantılı kübik tasarım yaklaşımının bir yansıması olduğu görülmektedir. Kübik ve kütlesel bir tasarıma sahip olan bu aydınlatma elemanı ön kısımlarında yer alan ince büküm çigisel metal borular ile hem yapısal olarak hem çizgisel tasarım bütünlüğü yaratılarak desteklenmiştir. (Şekil 4.60) 1929 yılında Küba'da, Ricardo Mira tarafından tasarlanan Lopez Serrano Binası, Art Deco tasarım

detaylarıyla biçimsel benzerlik olarak Karpiç Lokantası yapısal aydınlatma elemanı ile form yönüyle benzerlik ilişkisi kurulabilir. (Şekil 4.61)

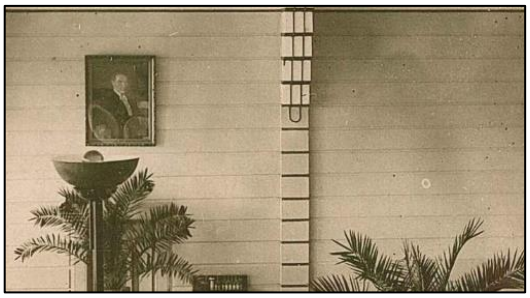


Şekil 4.60. Karpiç Lokantası Günlük Büyük Salonda Kullanılan Yapısal Aydınlatma Elemanları (Turan Tanyer Kişisel Arşivi,2022)



Şekil 4.61.. Lopez Serrano Building, Ricardo Mira, 1929 (Allen, 2017) (http://edition.cnn.com/travel/article/art-deco-architecture-havana-cuba/index.html?gallery=4)

Karpiç Lokantası günlük büyük salonda yer alan yüzey bezemelerine bakıldığında yatay çizgisel form ve bu formun sürekliliği dikkat çekici bir detay olarak karşımıza çıkar. Mekandaki tüm yüzeyleri dolaşan bu çizgiselliğin, mekan içerisindeki çıkmalara ve aydınlatma elemanlarına denk gelen alanlarında bile yatay aksı bozmayacak / kayma yapmayacak şekilde devam ettiği mekanı sardığı görülür (Şekil 4.62). Bu dönem tasarımlarında yapı cephelerinde sıkça karşılaşılan yatay çizgisel elemanların sürekliliği, iç mekan tasarımında birçok tasarımcı tarafından çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Ernest Cormier bu yatay çizgisel yaklaşımı farklı tonlarda yakalamıştır (Şekil 4.63).



Şekil 4.62. Karpiç Lokantası Günlük Büyük Salon Çizgisel Yüzey Tasarımı (Turan Tanyer Kişisel Arşivi,2022)



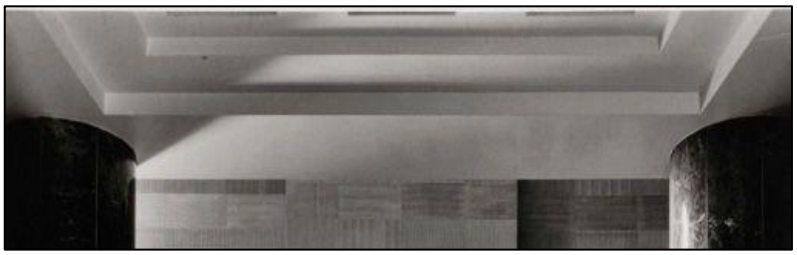
Şekil 4.63. Ernest Cormier Evi, Montreal, 1931 (https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/689984?journalCode=wp)

Karpiç Lokantası günlük büyük salonun tavan tasarımına yakından bakıldığında kademeli tavan tasarımı Art Deco stilinin bir yansıması olarak karşımıza çıkar (Şekil 4.64).

Dönem tasarımcılarından Ernest Cormier'in Montreal'de tasarladığı iç mekanın tavanında Art Deco stilini aynı şekilde yansıttığı görülür (Şekil 4.65).



Şekil 4.64. Karpiç Lokantası Günlük Büyük Salon Tavan Tasarımı (Turan Tanyer Kişisel Arşivi, 2022)



Şekil 4.65. Ernest Cormier Evi Tavan Tasarımı, Montreal, 1931 (https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/689984?journalCode=wp)

Karpiç Lokantası günlük büyük salonda, salonun ortasında yer alan aydınlatma elemanı, ışık kaynağını yukarı yönlü veren, metal malzemeden üretilmiş bir hareketli aydınlatma elemanıdır. Bu aydınlatma elemanını ayakta tutan katmanlı bir kaidesi vardır ve aynı şekilde metal katmanlı başlık ile demir boru yardımıyla birleşir (Şekil 4.66).

1938 yılında Jean Perzel tarafından Art Deco stilinde tasarlanan aydınlatma elemanı incelendiğinde, aynı şekilde ışık kaynağını yukarı yönlü veren bu aydınlatma elemanının malzeme ve form olarak Karpiç Lokantası'ndaki aydınlatma elemanına benzerliği görülmektedir (Şekil 4.67).



Şekil 4.66. Karpiç Lokantası Günlük Büyük Salon Aydınlatma Elemanı (Turan Tanyer Kişisel Arşivi, 2022)



Şekil 4.67. Jean Perzel Tasarımı Lambader, 1938 (https://www.perzel.fr/en/produit/52-bis-french-art-deco-floor-lamp/)

5. SONUÇ

Bu tez çalışmasında Başkent olmasıyla hem fiziki hem de toplumsal yönden bir yaratım sürecine giren Ankara, Karpiç Lokantası üzerinden okunarak incelenmeye çalışılmıştır.

"Erken Cumhuriyet Dönemi Ankara'da Modernleşme Süreci" bölümüyle başlayan bu çalışmada, başkent olması ve imar çalışmalarıyla modern bir kent kurgusu ile tasarlanan Ankara'nın fiziki değişimi ele alınmıştır. Ankara, başkent ilan edildikten sonra ve Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte birçok değişime uğramıştır. Modern devlet ve modern toplum idealiyle atılan adımlar başkentin görünümünü değiştirmeyi hedeflemiştir. Ankara'nın inşası, kentin imar planı çizilmesi adımları ile başlamış, hızla nüfusu artan Ankara'da yapılaşma kamu yapıları ve kamusal mekanlar yaratılmasıyla olmuştur. Yaratılan kamu yapıları ve kamusal mekanlar kentin görünümünde kısa sürede değişiklik yaratmaya başlamıştır. Yenişehir'e doğru git gide büyüyen Ankara'da, modern yapılar tasarlanması için yabancı mimarlar davet edilmiştir. Davet edilen yabancı mimarların etkisiyle o dönem dünyada etkisini sürdüren Art Deco stili, kübik form ve daha yalın haliyle streamline moderne üslubu olarak Ankara'daki yapılara ve yapıların cephe tasarımlarına yansımıştır. Tüm bunların etkisiyle, bankalar, eğitim binaları, yönetim binaları gibi kamusal yapıların modern cephe tasarımları, kentin modern bir görünüme sahip olmaya başlamasını sağlamıştır.

Ankara kenti yapısal olarak modern bir kent olarak tasarlanırken modern kentli bireyin inşası da modern bir kent yaratılması için gerekli görülmüştür. Bu konuda modern kentli bireyin birbirleriyle etkileşim kurararak sosyalleşebileceği mekanlar yaratılmaya başlamıştır. Toplumun modernleşmesine dair değişimler ve o dönem uygulamaya koyulan inkılaplar, yaratılan sosyalleşme mekanları üzerinden okunmuştur. Bu sosyalleşme mekanlarından açık alanlar; meydanlar, parklar ve bahçeler iken, kapalı ve yarı kapalı mekanlar; sinema, pastahane, bar, lokanta, gazino gibi sosyalleşme mekanlarıdır. Toplumun sosyalleşmesinde ve modern davranış biçimlenişinin yaygınlaşmasında yeme içme mekanlarının rolü büyüktür.

Dönemin yeme içme mekanlarından, Ankara'da modern sosyal yaşamın öncüsü olan Karpiç Lokantası, var olduğu dönem boyunca davranış biçimlenişiyle modern bir lokantadır. Karpiç Lokantası modern davranış biçimlenişi ile tanıtıldıktan sonra yapısal olarak genelden özele doğru bir aktarım kurgulanarak aktarılmıştır. Öncelikle Karpiç Lokantası bulunduğu

konum ve çevresi ile alınmış, Bankalar Caddesi ve İstasyon Caddesi arasında kalan ve üçgen ada olarak adlandırılan bölge tanıtılmıştır. Daha sonra Karpiç Lokantasının yer aldığı Şehir Çarşısı ele alınarak lokantanın buradaki konumu ve Şehir Bahçesi ile olan ilişkisi ele alınmıştır. Karpiç Lokantası'nın Şehir Çarşısı'nın Bankalar Caddesi tarafındaki giriş kapısından itibaren lokantanın cephe kararları ve giriş alanından itibaren lokantanın işlevsel bölümlenişi ve iç mekanı, mekanlara ait görseller ve anlatılar ile birlikte tanıtılmıştır. İç mekan tasarım yaklaşımı, Art Deco stili ile bağdaştırılmıştır ve çalışmanın sonunda bir karşılaştırma yapılmıştır.

Çalışma sonunda görülmüştür ki modern bir başkent olarak kurgulanan Ankara'da modern sosyalleşme mekanları yaratılarak modern yaşam kurgusu içerisine dahil edilmiştir. Modern yeme içme kültürü ve mekanından yoksun olan Ankara, Baba Karpiç'in Ankara'da modern bir lokanta açmasıyla yeni bir yeme içme ve müzikli eğlence kültürüyle tanışmıştır. Karpiç Lokantası servis anlayışı, sofra düzeni ve mekan içerisinde barındırdığı modern tarzda hizmet anlayışıyla modern lokanta kültürünü Ankara ile tanıştırmıştır. Bu yönüyle çalışma, Ankara'da modernleşme süreciyle değişen fiziki değişim ve toplumsal değişimin izlenebildiği Karpiç Lokantası'nı hem mimari yönden hem de toplumsal yönden ele alınmaktadır. Karpiç Lokantası, var olduğu dönem boyunca hem modern sosyal yaşam pratiklerinin toplumsal yönden sergilendiği simgesel bir mekan hem de toplumun yaşam biçimin gözlemlendiği dönemine ayna tutan mekandır. Karpiç Lokantası yalnızca modern toplum ve modern davranış biçimlenişiyle değil modern iç mekan tasarımıyla da modern bir lokantadır.

Bu tez kapsamında Karpiç Lokantası'na ait iç mekanlar, Karpiç Lokantası veya Şehir Çarşı'sına ait mimari planların elde edilememesinden dolayı görseller ile tanıtılarak aktarılmış ve görseller üzerinden mekanların teknik planları çıkarılmaya çalışılmıştır. Karpiç Lokantası'nın iç mekanları, bu konuda çalışma yapmak isteyen araştırmacıların ve bu tezin katkılarıyla bütüncül bir formda yeniden yaratılarak mimari plan ve görselleştirme yöntemiyle yeniden bir üretim ile hayata geçirilebilir.

KAYNAKLAR

Akgün, S. (1984). "*Kurtuluş Savaşının Mekânsal Stratejisi ve Ankara'nın Başkent Seçilmesi Kararının İçeriği", Tarih İçinde Ankara Eylül 1981 Seminer Bildirileri,* Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi,

Akşam Gazetesi (1933, 29 Ekim) https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/1103

Aktüre, S. (1978). *19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi.* Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Allen, D. J. (2017, 10 Ekim). Art Deco tour reveals a treasure trove of stylish Havana buildings. *CNN Travel.* http://edition.cnn.com/travel/article/art-deco-architecture-havana-cuba/index.html?gallery=4

Altemur, K. (1975). *50 Yıllık Yaşantımız 1923-1933.* Cilt 1, İstanbul: Milliyet Yayınları, 54.

Arslanoğlu, İ. (2001). *1930-50 Yılları Ankarası'nın Eğlence Yaşamı Gazino Binaları. Tarih İçinde Ankara II Aralık 1998 Seminer Bildirileri,* Der: Yıldırım Yavuz, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 329.

Art Deco in the movies (2017, 1 Mart). *Venice Clay Artists*. https://www.veniceclayartists.com/art-deco-movies/

Atatuğ, K. (1963). *Ankara*. Ankara: Kendi Yayını.

Azat Coşkun Güven Kişisel Arşivi, 2022.

Bayer, P. (1992). Art Deco Architecture. Thames And Hudson Ltd., London.

Bayraktar, A. N. (2016). Başkent Ankara'da cumhuriyet sonrası yaşanan büyük değişim: modern yaşam kurgusu ve modern mekânlar. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 67-80.

Bayraktar, A.N. (2013). Tarihe Eş Zamanlı Tanıklık: Ulus ve Kızılay Meydanlarının Değişim Süreci. *Ankara Araştırmaları Dergisi,* 20-35.

Boyla, O. (2012). Mobilya Tarihi.

Bozdoğan, S. (2002). *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiyesi'nde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.

Cantek, F. S. (2003). *Yabanlar ve Yerliler. İletişim Yayınları*

Cengizkan, A. (2002). *Ankara 1924 Lörcher Planı Raporu,* Odtü Mimarlık Bölümü,

Cengizkan, A. (2006). *1957 Yücel-Uybadin İmar Planı ve Ankara Şehir Mimarisi*. (Ed. Şenyapılı, T.), Cumhuriyet'in Ankarası. ODTÜ Yayıncılık, Ankara.

Cumhuriyet Gazetesi (1937, 28 Ocak) https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/17361

Doğaner, Y. (2002). *Atatürk İnkılapları'nın Topluma Tansıması, Ankara Örneği.* Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri veİnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Erdoğan, A. ve Günel, G. (2007). *Cumhuriyet ve Başkent Ankara, Ankara Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı.* Ankara: Ankara Tarihi ve Kültür Dizisi.

Girgin-Akın, E. (2005). *Cumhuriyet Döneminde Ankara'da Eğlence Mekanları.* YTÜ, İstanbul.

Goloğlu, M. (1971). *Türkiye Cumhuriyeti 1923*. Ankara: Başnur Matbaası.

Gültekin, N. ve Onsekiz, D. (2005). *Ankara Kentinde Eğlence Mekanlarının Oluşumu ve Yer Seçimi.* Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Mimarlık Fakültesi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri (Geliş/Received: 21.01.2004; Kabul/Accepted: 09.02.2005)

Günel, G. ve Kılcı, A. (2015). Ankara Şehri 1924 Haritası: Eski Bir Haritada Ankara'yı Tanımak. *Ankara Araştırmaları Dergisi,* 3(1), 78-104.

Güntekin, R. N. (1953). Karpiç Baba'ya mersiye. *Resimli Hayat Mecmuası,* 2(19), 49.

Günver, S. (1999). Ankara'nın İlk Lokantaları. İçinde K. Toygar ve N. Berkok (Eds.), *Ankara Mutfak Kültürü ve Yemekleri.* Ankara: Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayını.

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi (1925, 14 Ocak), Turan Tanyer Arşivi, 2022

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi (1930, 27 Şubat), Turan Tanyer Arşivi, 2022

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi (1932, 1 Temmuz), Turan Tanyer Arşivi, 2022

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi (1932, 30 Haziran) (Turan Tanyer Arşivi,2022)

Hisar, A.Ş. (1953). Karpiç. *Resimli Hayat Mecmuası*, 2(19), 49.

http://edition.cnn.com/travel/article/art-deco-architecture-havana-cuba/index.html?gallery=4

https://artgallery.yale.edu/collections/objects/129495

https://collections.artsmia.org/art/8428/desk-ilonka-karasz

https://womenwhomeantbusiness.com/2021/09/22/betty-joel-1894-1985/

https://www.artsy.net/artwork/kem-weber-armchair-from-the-arizona-biltmore-hotel-phoenix-az

https://www.artsy.net/artwork/paul-follot-japanned-wooden-occasional-table

https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/689984?journalCode=wp

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/265414

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/490718

https://www.perzel.fr/en/produit/52-bis-french-art-deco-floor-lamp/

https://www.veniceclayartists.com/art-deco-movies/

İlkin, S. (1994). Ankara'nın Yeme- İçme Atılımının Öncüsü Karpiç. Ankara Dergisi, 2(6), 65-71.

İnalcık, H. (2004). Atatürk ve Atatürkçülük. *Doğu-Batı Dergisi*, 29.

Kalemli, H. (2021). La Turquie Kemaliste Dergisi. *Atatürk Ansiklopedisi*, 17 Şubat, 1-5.

Karaosmanoğlu, Y.K. (1994). *Ankara* (9. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kayasü, S. (2006). *Ankara imar planlarının açık ve yeşil alan yaklaşımları*. (Ed: Şenyapılı T), Cumhuriyet'in Ankarası. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Kemal, M. (1983). *Türkiye'nin Kalbi Ankara.* İstanbul: Çağdaş Yayınları.

Kurşunlu, M. K. (1999). Karpiç Lokantası, *Ankara Mutfak Kültürü ve Yemekleri*, 27-31

Madran, E., Ergut E. A. ve Özgönül, N. (2005). Ulus tarihi kent merkezi. *Planlama Dergisi,* 4, 51-52.

Memlük, Y. (2004). *Yakın Geçmişten Geleceğe Peyzaj Oluşumları*. Ankara:Peyzaj Mimarlığı 2. Kongresi, Peyzaj Mimarları Odası Yayını.

Memlük, Y. (2009). *Bulvarın yeşil parçaları. Cumhuriyet Devrimi'nin yolu Atatürk Bulvarı* içinde (ss. 73-87). Ankara: Koleksiyoncular Derneği.

Milliyet Gazetesi (1932, 1 Temmuz), Turan Tanyer Arşivi, 2022

Önder, D. (2013). *Changing Geography of Urban Leisure: The Case of Ankara*. METU.

Riba Collection Dell & Wainwright Ref No: RIBA16662

Salt Araştırma. (2022). Ameli Electric - Ameli Elektrik. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/129062

Sparke, P. (2008). *The Modern Interior,* Reaktion Books Ltd

Şenyapılı, T. (2004). *Barakadan Gecekonduya.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Şenyapılı, T. (Der.) (2006). *'Cumhuriyet'in 'Ankara'sı,* Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı.

Şumnu, U. (2015). *Türkiye'de modern mimarlığın 'iç'selleştirilmesinin tarihi: Sadun Ersin ve Önder Küçükerman'ın öğrencilik projeleri*. İçmimarlık Eğitimi 3. Ulusal Kongresi.

Tankut, G. (1988). Ankara'nın Başkent Olma Süreci. *ODTÜ MFD,* (8:2) 93-104.

Tankut, G. (1993). *Bir Başkentin İmarı*. Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Tanrıkulu, D. (1985). Ankara'da Eğlence Yaşamı 1928-38. *Mimarlık*, 212-213, 22-27.

Tanyer, T. (2011). *Ankara'da yalnız ve yalnız Süreyya var.* Kebikeç.

Tonga, N. (2014). Cumhuriyet Ankarası'nın Devraldığı Edebî Miras: Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Ankara'daki Edebiyat Hayatı ve Edebiyat Mahfilleri. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 2(2),184-202.

Tör, V. N. (1953). Karpiç Baba. *Resimli Hayat Mecmuası*, 2(19), 48.

Tunçer, M. (2001) *Ankara Şehir Merkezi Gelişimi (14.-20. YY)*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Tunçer, M. (2014). 20. yüzyıl başlarında tahtakale, karaoğlan çarşısı ve taşhan'dan ulus merkezi'ne dönüşüm. *İdealkent*, 5(11), 18-35.

Turan Tanyer Arşivi, 2022.

Turan Tanyer Röportajı, (2022).

Ulus Gazetesi (1937, 19 Aralık) http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1937/ulus_1937_sontesrin_/ulus_1937_sontesrin_19_.pdf

Ulus Gazetesi (1937, 24 Aralık) http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1937/ulus_1937_ilkkanun_/ulus_1937_ilkkanun_24_.pdf

Ulus Gazetesi (1937, 5 Kasım) http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1937/ulus_1937_sontesrin_/ulus_1937_sontesrin_5_.pdf

Ulus Gazetesi (1938, 17 Şubat) http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1938/ulus_1938_subat_/ulus_1938_subat_17_.pdf

Ulus Gazetesi (1938, 19 Mart) http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1938/ulus_1938_mart_/ulus_1938_mart_19_.pdf

Ulus Gazetesi (1938, 27 Aralık) https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/1133

Ulus Gazetesi (1938, 27 Şubat) http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1938/ulus_1938_subat_/ulus_1938_subat_27_.pdf

Ulus Gazetesi (1938, 31 Mayıs) http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1938/ulus_1938_mayis_/ulus_1938_mayis_31_.pdf

Ulus Gazetesi (1938, 5 Şubat) http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1938/ulus_1938_subat_/ulus_1938_subat_5_.pdf

Ulus Gazetesi (1938, 8 Nisan) http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1938/ulus_1938_nisan_/ulus_1938_nisan_8_.pdf

Ulus Gazetesi (1939, 15 Ağustos) http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1939/ulus_1939_agustos_/ulus_1939_agustos_15_.pdf

Ulus Gazetesi (1939, 24 Aralık) http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1939/ulus_1939_birincikanun_/ulus_1939_birincikanun_24_.pdf

Ulus Gazetesi (1939, 28 Şubat) http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1939/ulus_1939_subat_/ulus_1939_subat_28_.pdf

Ulus Gazetesi (1940, 12 Mayıs) http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1940/ulus_1940_mayis_/ulus_1940_mayis_12_.pdf

Ünsal, A. (1999). *Cumhuriyet'in Lokantaları, 75 Yılda Değişen Yaşam Değişen İnsan, Cumhuriyet Modaları.* İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:0168 https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/56/rec/2

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:0767
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/745/rec/1

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1005
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/193/rec/1

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1058
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/123/rec/1

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1135
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/146/rec/1

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1144
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/1158/rec/2

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1194
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/81/rec/1

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1330
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/27/rec/1

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1343
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/30/rec/1

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1446
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/90/rec/1

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1458
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/1379/rec/2

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1459
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/1180/rec/19

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1460
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/4360/rec/7

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1584
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/1341/rec/2

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1590
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/4471/rec/2

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1648
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/1540/rec/2

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1672
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/1566/rec/2

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1684
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/1869/rec/2

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1687
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/1752/rec/2

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1826
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/500/rec/1

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:1891
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/286/rec/1

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:2059
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/1871/rec/2

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:2075
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/349/rec/1

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:2092
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/1966/rec/2

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:2429
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/502/rec/1

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:A003
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/ABK/id/8/rec/1

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:ACF0047
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/3445/rec/1

VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Envanter No:ACF0159 https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/3398/rec/1

Yalım, İ. (2002). *Ulus Devletin Kamusal Alanda Meşrutiyet Aracı: Toplumsal Belleğin Ulus Meydanı Üzerinden Kurgulanma Çabası, Ankara'nın Kamusal Yüzleri.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Yavuzer, H. (1979). 6-12 Yaş Çocuklarının Psiko-Sosyal Gelişmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*., 5, 20-24.

Yenal, Z. N. (1996). Bir araştırma alanı olarak yeme-içmenin tarihi ve sosyolojisi. *Toplum ve Bilim,* 71, 195–227.